

MEMTOR

Leto XIII. 1922/23 Štev. 3.-5.

VSEBINA:

	Stran
Dr. Ant. Medved: Ob 60 letnici Slomšekove smrti	37
J. Okorn: Pogrebci. Povest. (Dalje.)	39
J. Okorn: Modra cvetka. Pesem	43
Fr. Omerza: Ajshilova Orestija. Maščevanje. (Dalje.)	44
Svatopluk Čech — Tine Debeljak: Pesmi sužnja. (Dalje.)	52
Jože Debevec: Romantika	53
Tine Debeljak: V deželi kraljeviča Marka. (Dalje.)	56
I. Dolenc: Temelji Krekove veličine. (Dalje.)	58
Debeljak Tine: Anton Vodnik	63
J. Okorn: Skice iz svetovne. (Dalje.)	67
Jože Pogačnik: Brezverec	68
J. Okorn: Sv. Tarzicij. Pesem	68
Drobiž	69—72

V zalogi so še vsi letniki, in sicer popolni II.—IV. po 5 Din, V. po 6 Din, VII.—IX. in XI. po 8 Din, XII. po 10 Din; nepopolni I. (manjka št. 3.) po 3 Din, VI. (manjka št. 1.) po 5 Din, X. (manjka št. 1.—8.) po 2 Din. Cene veljajo s poštnino vred, za inozemstvo brez poštnine.

»MENTOR« IZHAJA V ZAVODU SV. STANISLAVA V ŠT. VIDU NAD LJUBLJANO IN STANE ZA DIJAKE 10 DIN, ZA DRUGE NAROČNIKE V JUGOSLAVIJI 20 DIN, ZA ITALIJO 28 DIN, ZA AMERIKO 1 DOLAR NA LETO. — UREJUJE FR. OMERZA.

Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

Odgovorni lastnik Al. Markež.

Ustanovljeno 1906

I. Keber

Ustanovljeno 1906

tvornica kemično-tehničnih izdelkov

Tacen pri Ljubljani (Slovenija)

Čistilo (krema) za čevlje

Apretura za usnje

Lak za usnje

Črnilo za usnje

Vazelin za usnje

Mast za usnje

Klej (ćiriz) za čevljarje

Vosek za čevljarje

Smola za čevljarje

Lak za slamnike

Čistilo za kovine

Blestilo za parkete

Plavilo za perilo

Prašek zoper mrčes

Kolomaz — itd.

OB 60 LETNICI SLOMŠEKOVE SMRTI. DR. ANT. MEDVED.

II. Slomšek, slovenski škof.

Solnograški knez nadškof Friderik Schwarzenberg je 5. julija 1846 posvetil Slomšeka v škofa. Veselje nad tem dogodkom je bilo po vsej slovenski domovini, posebej še po lavantinski vladikovini, nepopisno. Oduševljeni častilec Slomšekov, Fran Kosar, ga je v slavospevu iskreno pozdravil:

Veseli se mati prava,
Ko časti se njeni sin;
Le raduj se mati Slava!
Tvoj najboljši ta je sin...
Tvoja hči še ni rodila,
Toljko pridnega sinu!
Kak' boš srečno ga častila,
Kaj v zahvalo dala mu?

Kot škof je Slomšek spremenil svoje dostojanstvo, a svojih običajev, posebno pa svoje delavnosti nikakor ne. Ostal je apostolsko goreč delavec v vinogradu Gospodovem i naprej. Vse svoje moči je posvetil poslej svoji visoki, a težki in odgovornosti polni časti. Ljudstvo ga je z vedno naraščajočo ljubeznijo oboževalo. Kar mu je posebno ugajalo, so bili Slomšekovi govori in pridige. V tem oziru je bil slavni škof nedosegljiv. K njegovim govorom so prihitali ljudje iz daljnih krajev: nobena cerkev jih ni mogla obseči. Njegove zasluge v verskem oziru so zapisane v knjigi življenja. Poplašal jih je gotovo Tisti, ki pravi v »Skrivnem razodetju« sv. Janeza: »Poznam tvojo vero, tvoja dela in tvojo ljubezen, tvojo službo in tvoje potrpljenje.«

A neko drugo, posebno zaslugo si je pridobil Slomšek, po kateri si je obenem priboril naslov slovenskega škofa v ožjem pomenu. Menimo preselitev škofijskega

sedeža iz Št. Andraža na Koroškem v Maribor. To je bil uspeh, ki je prizadejal Slomšekcu ogromne napore in je slovenskemu narodu mnogo koristil.

Leta 1786. so bili preustrojili škofije na nekdanjem Štajerskem, Koroškem in Kranjskem. Lavantinska je obsegala po tisti razdelitvi velikovško in celjsko okrožje. Sedež škofije je bil v Št. Andražu, na skrajni severni meji na Koroškem. Prebivalstvo je bilo v južnem delu slovensko, na severnem delu deloma nemško. Na Štajerskem je pa segala graška škofija preko Ljutomerskih gor in Haloz doli blizu Celja. Že l. 1806., 1822. in 1832. so hoteli meje različnih škofij spremeniti. A vsakokrat so se pogajanja razbila. Slomšek se je potem napornega dela z vso odločnostjo lotil. Posrečilo se mu je. Najboljši pomočnik mu je bil solnograški nadškof Maksimilijan pl. Tarnoczy. Meje so se v toliko spremenile, da naj lavantinska škofija poslej obsega južni del prejšnjega Štajerskega s slovenskim prebivalstvom. Gradčani so se dolgo upirali, ker so hoteli imeti za mejo lavantinske in sekovske (graške) škofije Dravo. Slomšek je s svojo energijo dosegel, da naj pripadajo lavantinski škofiji tudi slovenske župnije na levem bregu Drave in cele Slovenske in Ljutomerske gorice gori do Mure. Le nekaterih župnij ni mogel rešiti, kakor Ivnik, Lučan, Gomilice in Spilja. Slomšek takrat niti slutil ni, kakšno uslugo je storil s svojim trudom slovenski domovini. Kajti, ako bi bil Maribor s svojim severnim zaledjem pripadel graški škofiji, brezdvomno bi bil izgubljen za bodočo Jugoslavijo.

Dne 4. septembra 1859 je prevzel potem Slomšek škofijski sedež v Mariboru. Ko je videl srečno uspelo delo, je rekel: »Ne bi bil verjel, da bo preselitev toliko težav imela. Za nas je to le žrtev. Mi ne bomo nič dobrega doživeli, morebiti naši nasledniki. Na nas čakajo le skrbi in trpljenje.« Narodni govornik Bož. Raič je v slavospevu pozdravil Slomškega v novi prestolici:

Večni nebeški Gospod, goreče Te prosimo danes,
Rosi z darilnih nebes blagoslova obilo pastirju,
Ki prevzel je sedaj pastirstvo novega dela!

III. Slomšek, slovenski domoljub.

Izrazita poteza Slomškovega značaja je njegovo neomejeno domoljubje. Svoj dom in svoj rod je ljubil z vsemi močmi svojega srca. Pretresljivi so dokazi njegovega domoljubja. Pri nobenem pisatelju one dobe jih ne najdemo tako odločno izraženih. Naval na naše narodno življenje je bil strahovit. Izpolnile so se Prešernove obupne besede:

Na tleh leže slovenstva stebri stari.

Med redkimi, maloštevilnimi, ki so se slovenske narodnosti zavedali, je bil v prvi vrsti Slomšek, prožet čistega narodnega oduševljenja. Radi tega je tako pogosto in tako odločno povzdignil svoj glas v narodno probujo.

L. 1838. je imel pridigo v Blatnem gradu na Koroškem, na skrajni severni meji. V njem pravi kmetskemu ljudstvu, ki se je že potapljalo v tujih valovih: »Med vsemi jeziki mora Slovincem naš materni jezik najljubši biti. Kako ga moramo k božji časti in k svojemu zveličanju prav spoštovati, vam bom drugič povedal. Bratje in sestre moje! Slovenec bom Slovincem nove besede iz ljubezni matere govoril, v slovenskem jeziku, katerega je dal tudi sv. Duh apostolom govoriti. Vselej so Slovenci besedo božjo radi poslušali; zaupamo, da tudi vi. . . Oh, veliko je Slovencev, ki se svojega maternega jezika celo sramujejo in ne pomislijo, da je pregrešno, se svojega jezika sramovati, ga zatajiti in celo pozabiti. . . Slovenski jezik le tisti

malo obraja, ki sveta ne pozna in ne ve, kakšni ljudje po svetu živijo. Kdor svoj materin jezik zavrže ter ga pozabi in zapusti, je zmedenemu pijancu podoben, ki zlato v prah potepta in ne ve, koliko škodo si dela. . . Oj ljubi, lepi in pošteni slovenski jezik, s katerim sem prvič svojo ljubeznivo mamo in dobrega ateja klical, v katerem so me moja mama učili Boga spoznati, v katerem sem prvikrat svojega Stvarnika častil, tebe hočem, kakor najdražji spomin svojih starišev hvaležno spoštovati in ohraniti, želim, kakor hvaležen sin svoje ljube matere, da kakor je moja prva beseda slovenja bila, naj tudi moja poslednja beseda slovenja bo. . . Ne bodi vas toraj sram, da ste Slovenci: to naj bo vaša čast. Ljubite svoj rod, spoštujte svoj jezik!«

L. 1862, torej poslednje leto svojega življenja, je Slomšek v mariborski Čitalnici, ki je bila nekaj mesecev prej nastala, imel več zelo navdušenih nagovorov. Čitalnice so bile takrat edino zbirališče narodno mislečih krogov. Slomšek je zelo rad, vsako nedeljo med nje zahajal. Ognjevito jih je vzpodbujal k narodni ljubezni. Med drugim pravi: »Hočemo, naj bi slovenska beseda slovela, imela čast vpricho narodov, naših sosedov. Sami jo prvi spoštujmo, ne toliko v praznih besedah in malovrednem pričkanju, temveč v dejanju in slavni obnoši slovenski. Beseda materina bodi nam navadna v naših družbah in pri veselicah, na izprehodu, kakor doma, naj se beseda materina čuje in slovi. Tako bodo pošteni tujci našo slovensko besedo spoštovali, če bodo spoznali, da jo mi prvi spoštujemo. . .« V nekem drugem govoru pravi v istem smislu: »Držimo se z obema rokama slovensčine, skrbimo za njeno omiko sebi in svojim! Po omiki in oliki jezika se navadno človek in ljudstvo časti. Jezik je najzlahtnejši telesni dar božji, pismo našega roda, po kojem se spoznamo in spoštujemo. Materina beseda je večidel mati narodne slave, ali pa mačeha, če jo pustimo v nemar.«

Slomšek je bil sin svojega časa. Kar je spoznal za najnujnejšo potrebo, temu je skušal odpomoči. Njegova nesebičnost, značajnost in požrtvovalnost so ga spremljale pri vsem njegovem neutrudljivem delovanju.

Ako bi danes živel, trdil bi se gotovo i na drugih poljih. V teku 60 let so se raz-

mere velikansko spremenile. Drugi časi, a tudi drugi ljudje so prišli. Treba je tudi novih potov in novih sredstev v dosego dobrih namenov. Tu velja Slomšekov duhoviti pregovor: »Ni nobena prava modrost, se svoje stare trme držati, ampak vse prav preudariti in se boljšega prijetil!«

POGREBCI.

J. OKORN.

II.

Smreke so padle do prvega snega. Večino debel so tudi že do takrat spravili v grapo, kjer so jih skladali ob potu, da jih pozimi na saneh odpeljejo dalje. Prostor, kjer so prej krila pobočja mogočna drevesa, je bil pust in prazen. Zakaj kdor seka po tujem in za denar, mu ni za zemljo dosti mar; če se smreka pri padcu ujame na hrast ali gaber, posekajo še tistega. Na posekanicah raste dolgo let le leska in jelša, zraven nje komaj še pusta trava ječmenka in pa robida ali na prisojnih krajih malina. Pri pehanju hlodov napravijo drče, da se poznajo še deset let. Šele polagoma preraste pusto goličavo vresje in borovje, gozda, pravega gozda pa ne dočaka več gospodar, ki je sekal, kvečjemu sin, a najččešče šele vnuk. Žalostne so te posekanice v hribih sredi majevega cvetja in poletne vročine naokoli. Lovec hodi tja čakati srnjaka, ki išče pusto travo in izkopava jazbeca, ki si je napravil luknjo med trhlimi koreninami nagnitih parobkov, ženske iz mesta in gostaški otroci iščejo po posekanicah brusnic in malin, a za kmeta je posekanica mrtva zemlja.

Taka posekanica je torej zazijala sredi črnih in bučecih Removškovih lesov. Hosto so delavci pustili na kupih in ženske so hitele delati iz nje butare. Removšku pa je Žganjar pošteno plačal pogojeno vsoto, a ko ga je vprašal, če proda še par drobnih vrhačev, ki bi bili komaj močni za late v kozelcu, a jih Žganjar rabi za nekega kupca v mestu, se je stari skoraj ujezil in zatrjeval, da dokler je on gospo-

dar, ne bo prodal tudi toliko lesa ne, da bi si kdo mogel palico narediti iz njega.

Zima je zaprla ljudi v hiše. Komaj ob devetih zjutraj se je dan izmotal iz jutra in megle in ko je bila tri popoldne preč, je spet grozila noč, da pokoplje pokrajino v mraz, temo in mir. Gospodarji so nasajali motike in rovnice, ženske so imele posla po kuhinji, starejše so še predle. Ozke gazi in premrzla pota so tvorila še nekaj zveze med hišami. Sicer pa je v hribih vsaka hiša pozimi osamljena. Do soseda je daleč in slaba pot, tudi beračev ni na zimo v hribe.

Tisto zimsko nedeljo popoldne so pri Removšku nekoga čakali. Bela javorova miza je bila pokrita s platnenim prtom, v kuhinji je že od jutra nekaj cvrčalo in gospodinja se kar ločila ni od ognjišča. Katica pa je nekam izginila. Ni je bilo ne v hiši, niti ni pomagala materi pri obilnem delu. Vendar se ni mati nad tem hudovala.

Sam Removšek je sedel za mizo in razlagal slabe čase, kadar ga je kdo utegnil poslušati. Njega dni, ko je bil on še pasel in fantoval, da je bilo na svetu vse drugače, vse bolje. Sadja je dalo vsako leto in ajda je bila bogata, da si nesel po mlatvi slamo, zrnja pa ne. Spomladi ni mraz vzel črešenj in jeseni ni pomrznil kostanj. Zdaj pa se vidi, da se s starimi gospodarji stara tudi zemlja. Pa seveda! Njega dni so kmetovali z veseljem, z njivo in črno prstjo so živeli in delali, počivali in umirali. Poljsko delo jim je bilo sladko in fant, ki je šel v vojake, je težje pustil njivo in travnik kot mater in očeta. Mladi

svet pa hoče vse zložnejšega zaslužka. Vse drevi v tovarne, h gradnjam novih železnic, čez morje, celo v kamnolome pri cestah gredo rajši kot pa h košnji in oranju. Doma ostane samo kak slabič. Čudno, če bi potem zemlja rodila, ko ji človek najboljše moči odtegne! Vrhu tega še potrešajo njive s tistim črnim prahom, dragim in ničvrednim, s tisto žlindro, pri kateri obuboža hribovec, obogati pa Kisel in Stare, ki jo prodajata in hvalita na vse pretege. Njega dni pa so pustili eno ali dve leti praho in potem je bil krompir vse drugače debel, po dva funta in še kako unco čez je potegnil gomolj. Pa zdaj! Nekaj šišk še dobijo ti mladi iz zemlje. najdebelejša je komaj za pošteno jabolko. Pa pravijo, da ne morejo delati tako, kot so svoj čas stari, od treh v temnem jutru pa notri do enajstih v večer. Zato pa so včasih jedli žgance in mleko in prešel si lahko devet vasi, da si pod kmetsko streho našel bel kruh. Zdaj pa ti vse mleko zgoste, maslo pa prodajajo v mesto. V hribe pa potlej znosijo tiste cunje, ki so eno nedeljo lepe, pa obgore na solncu že v pol ure in za delo niso, da bi jih mogel človek sploh pokazati burkljam ali srpu. Takoj je vse strgano. Mesto žgancev je zjutraj tista kava, ki je samo za ženske. K malici je svoj čas prinesla gospodinja kislega mleka in črnega kruha in domačih hrušk, sedaj pa posli godrnjajo, če ni čaja in belega kruha. Mladi tožijo, da ni več orehov in kostanjev, kot jih je bilo svoj čas, na mernike in koše. Pa se ne spominjo, da so prodali orehov les in posekali kostanje, da so hišo po gosposko prezidali. Če pa ni drevesa, kje bo sad! Ei, zemlja je že še stara in dobra, le gospodarji in delavci niso tisti kot pred tridesetimi in štiridesetimi leti. Grunt pravi: Deri me ti, če ne, te bom jaz. Stari so drli grunt, mlade pa dre on sam. Njivo so pustili, da strada gnoja in dela in dobrega semena, zato pa je pšenica vsa snetnjava, proso poleže in deteljo duši predenec. Gruda, obdelana z ljubeznijo in skrbjo, pa bi dala, kot je dala očetom in dedom. Na

Removškovini ne reče, je še, dokler je on gospodar in se peha, potem pa tudi ne ve, kaj bo.

Med tem polglasnim razmišljanjem se zunaj zaslišijo moški koraki. Tukaj sta, kot sta rekla, da prideta, da uravnajo zadnje stvari. S čevlji trkata ob vežni prag, da spravita sneg proč, in gospodinja jim še z metlo pomaga in ometava čevlje, da ne bi nesla snega v hišo.

Prvi, ki vstopi, je mož pri šestdesetih letih. Vendar je njegova postava še visoka in neupognjena in marsikak mlajši bi mu ne bil kos. Brki so še vedno črni, le v laseh se tu in tam najde bel sled. Oblečen je nekoliko starinsko: črn žametast klubuk nosi, težke škornje in okoli telovnika, ki je od zelenega žameta in ima za gumb male bele školjke, se mu opleta od ure verižica, ki je iz niklja in posrebrena, a njeni členi so močni, da bi moral biti pravi junak, kdor bi jo pretrgal. Obraz nosi sledove dela in let, a na njem je opaziti neka čudna skladnost med prijaznostjo in moško neodjenljivostjo in nepopustljivostjo.

To je Čude. Grunt ima visoko gori v hribih, a je pristne vrste star poštenjak od nog do glave. V vsaki potrebi zna sosedu svetovati in mu pomaga tudi dejansko. Radi svojega dobrega, a zraven skalno trdega značaja ima splošen ugled in spoštovanje, ki ga mož tudi zasluži. Pri kupčiji in prodaji lesa in zemlje ve on vedno svetovati najboljše; če je v hiši poroka ali smrt, vedno iščejo njega, ki je vsak hip pripravljen, da sosedu postreže.

Čudetov spremljevalec je fant pri šestindvajsetih letih. Obleko ima skrbno snažno, da, vidi se, kot da je pravkar nova. Na obrazu se je mladeniška razigranost in brezskrbnost že umaknila teži in preudarnosti zrelejših let. Korak mu je nekam trd, vidi se, da je vaje le hoje po polju in hribih. Žulji in zaguljki na rokah se poznajo od pluga in voza. Ves se vede nekam nerodno in v zadregi. To je Osojnikov Jože, ženin.

Na mizo pride pošten hleb sladkega kmetskega kruha, Removšek pa potegne

iz skrinje zeleno steklenico lanskega jagodovca, ki ga hrani le za izredne prilike. Mati kmalu prinese iz kuhinje klobase in rumeno pečenje. Prišleca segata po tem silno počasi. Hvalita sicer, kako je vse dobro, obenem pa pravita, da za nju ni bilo treba nič pripravljati in da sta pravkar malicala doma.

Pogovor se razpleta. Počatkoma govorijo o vsem mogočem. Huda zima je. Pri Jernačevi bajti, kjer zdaj ne stanuje nihče, je težki sneg, ki je ležal na strehi, s svojim pritiskom polomil tramovje in pokopal bajto pod seboj. Kveder je prodal svojega debelega vola in potegnil zanj toliko kot že dolgo nihče blizu ne. Živina jenuje, pa upati je, da bo na pomlad spet šla gori.

Pa se obrne Čude proti Removšku: »Tako smo mislili in rekli, da bi bilo vse prav, če bi ti pridal še kakih dvesto.«

»Nič ne rečem, dobili bi jo, ki bi imela več, pa tista bi na Osojnikov grunt ne šla. In več kot po šeststo tudi drugim nisem dajal.«

»Pa ta je zadnja in nimaš več komu spravljati. Grunt oddaš brez dolga.«

»Tisto je, tisto,« hiti Removšek, »zadnja je, z njo gre tudi zadnji denar. Saj lahko vidiš, kako je Žganjar pobral smreke v Križni ravni.«

»No, ni sile, kar je boljšega lesa, še stoji. Poznam tvoje gozdove.«

»Saj je več kot dvesto vredna bala! Za samo delo sem plačal nad šestdeset goldinarjev.«

»Bala, bala,« ponavlja Čude, »bala tako povsod gre z nevesto.«

»Gre, gre, samo kakšna, Katričina nima blizu enake.«

»Verjamem. Pa za dvesto te ne bo konec. Pomisli, da daješ svojemu otroku.«

»Bomo videli, bomo videli, kako bo. Kako pa je kaj z dolgovi, Jože?«

Osojnikov mirno našteva: »Kot sem pravil, pri Tinkovcu je osemsto, pri Smrekarju šeststo in v Poljanah pri Predulji devetsto in zastarane obresti od petih let. Veliko je, ne rečem. Pa Tinkovec je rekel, da lahko čaka in tudi s Preduljo sem

govoril, pa tudi pravi, da ji ni sile; saj ve, da je denar na trdnem, če je na Osojnikovem gruntu. Samo Smrekar nekaj sitnari, pa mu mislim na jesen izplačati.«

»Ali si komu že plačal?«

»Šinkovcu petsto in Nejčku šeststo.«

»Dobro jo voziš, pa vendar ne vem, kako bo. Dolg pravi: Naredi me, delal se bom pa sam. Veš, nič ne rečem; obljubljeno imamo, pa skrbi me, če ti jo dam.«

»V petih letih se upam skopati iz teh dolgov in potlej bo šlo dobro. Jaz nisem, kot je bil oče.«

»Kaj pa z dotami, ki jih imaš dajati?«

»Tisto ni, sile,« razlaga mesto Osojnikovega Čude. »Tonetu plača pot v Ameriko, pa je opravljen, z drugimi pa je tudi tako govoril, da ne bodo silili, saj vedo, kako je.«

»Torej potem bi jaz rekel,« začne Removšek važno, »da bi pridal še tista dva stotaka. Trda je, trda, pa naj bo. Kdaj bi pa naredili?«

»Mislim,« pravi Čude, »da bi bilo najbolje, takoj v predpustu. Bala je narejena, Jožetu se mudi za gospodinjo in ti tudi menda misliš poletí čez dajati.«

»Tisto še ni tako gotovo. Pa vendar naredimo v predpustu. Zdaj pa,« se je obrnil gospodar k ženi, »pokličí še Katrico. Kaj bi se skrivala nekje na vrtu.«

Ko je Katrica prišla, se je pogovor prijazno nadaljeval, le da ste zdaj imeli glavno besedo ženski. Pozno v noč sta Čude in Osojnikov odšla. Poroča in svatba je bila dognana stvar.

Balo je delal Mihec, znan mizar v Delnicah. Najrajši je hodil delat po hišah, zlasti tja, kjer so mu dobro postregli. Removšek pa mu je peljal deske v Delnice in to iz dveh vzrokov. Prvič je bilo bolj pametno, da z žage pod Prevalom peljejo deske četrť ure daleč v Delnice, kot pa poldrugo uro daleč v hrib. Se bo že potem narejena oprava peljala. Drugič pa je imel Mihec poleg lepe navade, da je delal trdno in dobro, da je držala javorova miza v tretji in četrti rod, tudi to nelepó navado, da ni poznal mere, če

je bila steklenica blizu. Ob takih prilikah pa je postal sicer šegavi in prijazni mož siten in neokusen ter je celo domače podil iz hiše in plašil male otroke, da jih bo pojedel in pometal skozi okno, tako da so vsi v strahu še ponoči v sanjah klicali matere in vpili, naj jih varujejo pred Mihcem. Ob podobni priliki je neko poletno noč šel iz Krivega brda v Pustote ter hodil po tej poti od desetih zvečer pa do sedmih zjutraj, dasi otrok pride lahko v desetih minutah. Potem pa je sveto za-trjeval vsakemu, da so ga nosili vedomci, ti pol ljudje, pol netopirji, ki nosijo v rokah svetiljke ter zapeljujejo človeka, da gre za njimi čez hrib in dol. Misli, da gre po pravi poti in da bi lahko že zdavnaj došel na cilj; ko pa zvezde bledé in vedomci izginejo, vidi človek, da je ali hodil vedno v krogu, po sledu lastnih stopinj, ali pa da je zašel in prišel daleč proč v drug kraj, kot je bil namenjen.

Mihec je torej napravil posteljo iz črešnjevega lesa in mizo iz javorovega. Na orehova vrata omare je spretno upodobil sv. Jurja, ki ubija zmaja, in nad vrati je iz posode za cvetice poganjal nagelj. Zmaj in sv. Jurij sta bila javorova, izrezljana in vdelana v orehovino, istotako je bila javorova posoda za cvetice, nageljev cvet pa je Mihec izrezal iz rdečkaste hruševine. Na skrinjah je rasel rožmarin in vrtnica in ptički so peli okoli zlatih cvetov. Sredi, pod ključavnico, pa je bilo z zlatom napisano presveto ime, ki ga je obdajal venec od lilij in bodičastega trnja. Vse je bilo izvršeno naravno, preprosto, obenem pa umetno in lepo, kot so znali porisavati skrinje samo ti preprosti samouki v gričih in grapah. Kljukaste in zavite okraske je dobil sklednik in cela dva dneva se je Mihec trudil, da je v žličnik vrezal srce in krog njega zvezdaste cvetke.

Ko so vozili balo, ni manjkalo gledalcev in občudovalcev. Marsikatero dekle si je želelo, da bi imelo tako balo, in drezalo očeta, češ: »Poglejte, to je bala, ki bi se spodobila tudi zame!« Stare ženske pa so trdile, da je bila njihova bala še

lepši in bogatejši. Morda je bilo to res, morda pa se jim je to samo zdelo. Zakaj Bregarjev, ki je bil zadnji pri voznikih, je te opazke slišal in se jezil, da so ženske sitne in nevoščljive, in trdil, če bi nevoščljivost gorela, da ne bi bilo treba marsikje nič drv, pa bi bilo vso zimo dovolj toplo in še preveč.

Na kolovratu, ki so ga vozili v bali, je visel siv kosem preje in v vetru se je videlo, kot da vihra sivkasta zastavica. Zraven kolovrata so postavili brezovo metlo in veliko pinjo. Mogočno je kraljeval na prvem vozu ogromen kolač, v katerem so vtaknili zastavice, le škoda, da se je kolač nekoliko prelomil, ko so peljali čez neki jarek in se je voz stresel.

Jutro pred svatbo je bilo mrzlo, a kazalo je, da bo prišlo solnce in pregnalo meglo in tesnobo. Ko so svatje prišli po nevesto, so bila vežna vrata zaklenjena in zapehana. Šele na daljše trkanje se je znotraj oglasila gospodinja in vpraševala, kaj želi taka truma ljudi in kaj jih nadleguje sedaj, ko imajo polne roke dela.

Čude, ki je starešina (to čast je doživel že štiridesetkrat!) odgovarja v imenu vseh svatov: »Mi smo potniki, vsi lačni in utrujeni, sicer pa pošteni ljudje. Nekoliko bi radi počivali pri vas.«

Glas od znotraj odvrne: »Ne verjamemo. Ne upamo odpreti. Smo same ženske, nimamo prostora, da bi vi sedli in počivali, pri nas ni gostilna. Pojdite k sosedovim! Tam imajo dovolj prostora, so moški doma, imajo s čim postreči. Pri nas se vas bojimo, niste pošteni ljudje, krasti mislite.«

Zunaj nastane razburjenje. Vsi hitijo zagotavljati, da so pošteni in bodo vse plačali. Kupili bi radi lepega konjička, mlado žrebe. Slišali so, da ga imajo pri Removških. Tudi bi kupili pšenico za seme, saj vedo, da nimajo nikjer čistejšega in boljšega zrnja kot tukaj. Toda iz veže se sliši samo zanikanje ter izrazi bojazni. Če ne bodo prišleci odšli, imajo ženske v hiši pištolo in puško in bodo streljale. Tudi bodo sosede klicale na pomoč. Če bi tujci imeli poštene namene, ne bi prišli v tako

velikem številu. Vidi se, da je vse skupaj le pravara. V hiši ne prodajo ničesar in tudi ne kupujejo nobene stvari, ki jo tujci ponujajo.

Šele, ko starešina zatrdi, da so prišli v božjem imenu in bi radi odvedli nevesto, se vrata odpro in prejšnji nezaupni in sovražni tujci postanejo najboljši znanci. Mizo pokrije jed in pijača, godci poskušajo harmonike, vse je v veselju.

Starešina bi rad videl, da pripeljejo nevesto. Gospodinja odvrne, da takoj pride. In res pride v hišo čudna postava. Veliki brki ne kažejo ravno neveste. Mesto krila in predpasnika ima nevesta pripasani surovi rjavi vreči. Na glavi visi strgana peča; ko pa koraka, je videti vsa šepava in se opira na grčavo, težko poleno. Svatje zatrjujejo, da to ni prava nevesta, a domači trdijo, da druge nimajo. Nevesta je vsa gluha in slepa, če se ji kdo preveč približa, dobi udarec s palico. Starešina trdi, da to ni nikaka nevesta, saj ne zna nobenega domačega opravila. Da bi mu to trditev ovrgli, prineso zibelko. Nevesta gre iz hiše, prinese nazaj težak bukov panjač, ter ga trešči v zibelko. Nato ziblje ter prevrne zibelko in panjač. Pri kuhi ubije lonc in malo manjka, da ne zažge zraven še hiše; pri pranju ne sme nihče blizu nje, sicer jo dobi s cunjjo po glavi.

Starešina izraža začudenje in trdi, da take neveste ne mara. Čemu bi mu bila? Moža bo tepla, otroke bo pobila, na delo v kuhinji se ne razume niti toliko, da bi znala zavreti neslan krop, za pranje isto tako ni. Domači odvedejo nevesto, a trdijo,

da druge ne poznajo. Šele koncem prošenj in zatrjevanj, da svatje vedo, da imajo še drugo, pride iz stranske sobe Katrica vsa objokana. Težko ji je slovo od materinega pouka in pomoči, težko od mladosti in dekliških let, težko od očeta in domače strehe. Tudi mati ne zadržuje solz, saj je pač mati, in težko se poslovi od hčerke, četudi bi vedela, da se ji bo dobro godilo. A četudi ji bo šlo na novem domu vse po sreči, vendar je materinska skrb in bol zavoljo otrok ter navori in bdenje gospodinje vse kaj drugega kot pa pomlad dekliških sanj pod domačim okriljem, v otroški brezskrbnosti.

Svatba je bila bogata. Starešina je neprestano točil vino, najprej juda, pozneje pa vedno bolj krščenege. Svatje so voščili srečo ženinu in nevesti ter trdili, da zlepa niso videli dveh, ki bi spadala tako skupaj.

Svate je razveseljeval Pustotnik, tisti, ki ne zna brati ne pisati, pa zлага pesmi in so Ševljani hudi nanj, ker je zložil pesem o Ševljanih, ko so ubili nekega psa volčje pasme, ki se je zatekel v Ševlje, a so dobri Ševljani mislili, da je volk, in ga ubili... Pustotnik je torej o tej prigodbi zložil dolgo zabavljivo pesem na Ševljane, česar mu oni ne morejo odpustiti.

Bil je tudi stari Bolantinec, ki se hvali, da nese slamo od štirih nasadov, in zvečer so dospeli tudi nepovabljeni gostje, prežalci in šeškalcí.

V jutro drugega dne pa se je vesela družba razšla. Jutro pa je vstajalo izza zelenih smrek, vse ovito v meglo, zdelo se je mračno in grozeče — — —

(Dalje.)

MODRA CVETKA.

J. OKORN.

Za gorami neprehodnimi,
za morji neprebodnimi,
na skalah kristalnih

sreči srebrnih studencev
raste roža, modra cvetka.
Čuvajo jo zmaji sedmoglavi,
zalivajo ji vile zlatolase.

O modra cvetka, ki v duši si mojil
In vendar si mojim tihim rokam
dalj kot za mejami večnimi.

AJSHILOVA ORESTIJA: MAŠČEVANJE.

FR. OMERZA.

Elektra.

pride od groba z lasom v roki.

- 164 Sedaj očetov grob sprejel je pitni dar,
a nova skrb me muči, kaj je, naj povem.

Voditeljica zbora.

Povej tedaj! Srcé trepeče od strahu.

Elektra.

Poglej, na grobu našla pravkar sem ta las!

Voditeljica zbora.

Čigav bi neki bil, od ženske al moža?

Elektra.

- 170 Uganko to razreši vsakdo sam lahkó.

Voditeljica zbora.

Ti mlajša si kot jaz, razlóži vendar mil

Elektra.

Ne more ga kdo drug odrezati kot jaz?

Voditeljica zbora.

Sovražen vsem je grob, ki morali bi to.

Elektra.

In vendar, le poglej, kák sličen je lasem!

Voditeljica zbora.

- 175 Povej, čigavim vendar! To razlóži mil

Elektra.

Kot meni se dozdeva, mojim je enak.

Voditeljica zbora.

Mar misliš, da Orestov to je skriven dar?

Elektra.

Njegovim se lasem podoben najbolj zdi.

Voditeljica zbora.

Kakó se neki drznil priti sèm bi on?

Elektra.

- 180 Odrezal si je las in semkaj ga poslal,
da grobu skaže čast, očetu pa ljubav.

Voditeljica zbora.

Besede te so vir mi novih grenkih solz,
če nikdar več v ta kraj ne stopi naj z noço.

Elektra.

- I meni se razlil je žolča val v srcé,
občútila sem bol, kot zbodel bi me meč.
in žejne kaplje vro iz tajnih globočin
razburkanega mórja vedno iz oči,
kar videla sem las. Li morem misliti,
da drug je kdo iz mesta dar prinesel ta?
Morilka? — Ne, nikdár, ta ni odstrigla ga,
190 da, mati moja ne, ki kruto ták ravna
z otroki svojimi, kot da jim mati ni.
Kakó odločno bi trditi mogla to,
da njega je zares ta ljubi las krasil,
Orestovo glavó? A up se mi smehlja.
Ah!
- 195 Ko reči en le glas bi mogel kakor sel,
da ne bi mi blodilo v dvomih več srce!
Saj pljunila bi nanj in vrgla bi ga v stran,
če na sovražni glavi rastel je nekoč;
če meni je pa v rodu, tožil bi z menoj,
200 da daje čast očetu, grobu temu kras. —
A kaj ječiš srce? Bogovi vse vedó,
kák meče sem ter tja kot ladjo me vihar.
Če oni dodelé, da rešnji pride dan,
iz majhne bo kalí pognal mogočen hrast.

Ko položi las zopet na grob, zapazi stopinje.

- 205 Poglej, poglej, stopinje! Zopet nov dokaz!
In kák podobne so, prav take kot mojé!
A vendar dvojnih nog pozna se tukaj sled;
to mora biti on in nekdo spremlja ga.
Če merim nog obris in kite merim pèt,
210 s stopalom se ujema čisto mojih nog.
Bojim se ter medlím, pojema mi razum.

Orestes

stopi s Piladom pred njo.

Hvaležna bodi bogu, kar prejela si,
in prosí, da v prihodnje srečna bi bilá.

Elektra.

Je dalo mi dozdej kaj dobrega nebo?

Orestes.

- 215 Kar davno si želela, to pred sabo zreš.

Elektra.

Je znano ti morda, kogá sem klicala?

Orestes.

To vem, da po Orestu koprnela si.

Elektra.

Da prošenj mojih glas uslišan je tedaj?

Orestes.

Prijatelj tvoj največji — sem Orestes jaz.

Elektra.

220 Bi varal rad me, tujec, zvodil me na led?

Orestes.

Nakano torej zlo jaz sebi kujem sam.

Elektra.

Z nesrečo mojo hočeš norčevati se.

Orestes.

Če s tvojo se norčujem, s svojo tudi, znaj.

Elektra.

Da je Orestes to, s katerim govorim?

Orestes.

225 Sedaj, ko mene zreš, me torej ne poznaš,
ko videla pa prej na grobu ta si las
ter merila si sled stopinje mojih nog,
te rádost je obšla, češ, jaz sem pred teboj.
Poglej mi na glavó, kje je odstrižen las,
230 in jo primerjaj s svojo: obe enaki sta.
Zdaj tale plašč poglej, ki trud je tvojih rok,
čolnička tu je znak, tu vtakano vidiš zver.

Elektra ga radostno objame.

Ne zgubi pameti in premaguj rádost,
ko vem, kák ljubi me najbližji сосед moj!

Elektra.

235 O ti predraga skrb za dom očetov svoj,
oblit s solzámi up, da rešiš hiši rod,
pogum, ne boj se nič, očetov dom bo tvoj!
Predrago mi oko, na svetu si mi vse;
saj tebe kot očeta moram klicati,
240 kot mater ljubim tebe, tvoj je delež njen —
saj njo iz dna srcá sovražim, kot je prav —
in sestre vsa ljubav, zaklane kruto v dar;
moj zvesti brat si bil, moj kralj in moj gospod.
Pravice silna roka naj pomore nam
245 ter moč in z njima Zevs, ki višji je kot vse.

Orestes.

O Zevs, vsevišnji Zevs, glej najino gorje,
na deco brez očeta orla se ozri,
ki v mrežo, zvite zanke zvalil ga je gad
ter ondi smrt zadal. In lakota grenká
250 sirote muči lačne, ker do gnezdeca
prinesti móči ni, kar oče je ujel.
To midva sva, poglej, Elektra tu in jaz,
ki revi nimava očeta več nikjer
in ki ju ista roka je pognala v svet.
255 Kák částil te je oče, kák ti daroval!
Če rod tedaj njegov docela pogubiš,
bo dar ti ták bogát kdo nosil na oltar?
Kot če uničil bi mladiče orlu vse,
bi sla ti manjkalo, da pošlješ vest ljudem:

- 260 ták v prazničnih ti dneh bo brez daril oltar,
 če ta kraljevi rod s korenom zvene ves.
 Pomagaj nam tedaj, to tebi je lahkó,
 da dvigneš zopet dom, ki zdaj zdrobljen se zdi.

Voditeljica zbora.

- Otroka, rešnji up očetnega gradú,
 265 molčita vendar, deca, da ne sliši kdo!
 Kák jezik bi brbljav sporočil láhko to,
 da zvedel vse bi dvor! Ko videla bi kdaj,
 kák v smolnatem plamenu dim bi ju dušil!

Orestes.

- Nikdár Apolon močni me izdal ne bo,
 270 ki mi velel je sam, da to poskusim naj,
 ko mi zaklical glásno ter mi zagrozil,

»Na deco se ozri, ki prišla je na grob!
 Tu hčerka je in sin, usmili se obeh!« (Mašč. 601—602.)

- da bo srce gorkó razjedal mi vihar,
 če krivcev ne dobim in ne kaznujem jih,
 275 da plačajo svoj greh in dájo kri za kri.
 To v duši dragi sam bom čutil, pravi bog,
 ko žalostno srcé bo stiskala bolest.
 Razjarjen mrtvih duh pošilja iz zemljé
 ljudem bolezen to — i nama to grozi —:
 pokaže se lišaj, ki z divjimi zobmi
 280 zagriže se v mesó, uniči prejšnji stas
 in sive ti lasé vzkali bolezen ta.
 In maščevalni duh me, pravi, bo napal,
 ki ga očetna kri poslala bo nad me,
 285 ko gledal bom ponoči jasno živ obraz.
 Če kdo v kraljestvu senc sorodnike ima,
 a sprave ni dobil, ga mrtvih temna ost

- preganja sredi spanja, plaši, da nori
 ter mora zapustiti svoj domači krov,
 290 ko mesta bronast bič mu žvižga nad glavó.
 Prokleti človek ták deležen ni darov,
 okusiti ne sme mešalnih čaš sladú;
 k oltarju mu ne dá očetov skriti srd,
 ne sprejme ga nihčé, ni zanj prijaznih lic.
 295 In brez časti umrje, brez prijateljev,
 ko v dnu srcá ga grizlo zlo je težkih let.
 Če to je rekel bog, pač smem zaupati;
 čeprav verjel ne bi, storiti moram to.
 Saj mnogo je željá, ki govoré za to:
 300 ukazal mi je bog, očetov duh trpi,
 ubog sem siromak, ki glad trpinči ga,
 rojakov slavnih čast, ki ves slavi jih svet,
 ker velik njih razum je zrušil Trojo v prah,
 a zdaj jih vladata sramotno ženski dve.
 305 Saj ženska je, ni mož; bom zvedel koj, če ni.

Voditeljica zbora.

- Mogočni božanstvi, ki vladata svet,
 usoda in Zevs,
 naj takšen bo konec, kot prav je!
 »Če jezik sovražen je zlobo spočel,
 310 naj jezik sovražen plačilo mu da!«
 ták glásno oznanja pravica.
 »Z udarcem krvavim udarec krvav
 naj plača! Kar storil, to vsak naj trpil!«
 prastara prislóvica pravi.

Orestes.

- 315 Oče, oče nesrečni moj,
 kaj storim naj, kaj rečem,
 da bi daleč osrečil te,
 v grobu spečéga trdno?
 Luč in tēma se križata,
 320 vendar jok se slovesen
 sliši ljúbko kot mil napev,
 ščiti hišo Atridov!

Zbor.

- Zdaj mož je mrtev, a duhá uničil ni
 325 zob plaména požrešni, sin,
 jezo kuha še dalje.
 Kadar vzdihne zadet v srcé,
 vstaja z njim maščevalni duh;
 in očetov umrlih jok
 330 plane kvišku ter išče sled,
 kazen krivcev zahteva.

Elektra.

- Oče, moje poglej solzé,
 slušaj klíce bolestne!
 Tu ob grobu ti žalni spev
 335 deca poje in joka.
 H grobu prišla siroti sva,
 grob sprejel si izgnanca.
 Rádost, kje si? Povsod le zlo.
 Vlada krivda naj vedno?

Voditeljica zbora.

- 340 Vse láchko, če hoče, še bog spremeni,
da spev veselejši se kmalu glasi.
Zdaj žalostne pesmi ob grobu doné,
nekoč pa v palači zahvalni napev
prinesel bo svežeга vina.

Orestes.

- 345 O ko zadel bi te,
oče, s kopjem Trojanec kak,
ko v boju bil si se pred mestom!
Kák v slavi dom naš sedaj blestel bi!
In deco bi sredi cest
350 človek vsek blagroval.
V zemlji onstran morjá krasán
dvigal bi spomenik se ti,
nam pa vlival tolažbo.

»Sliši moj prošnji glas, oče Zevs,
srečo daj nakloni mi!« (Mašč. 783—784.)

Zbor.

- 355 Kot zvest vladar pri čedi zvesti ležal bi,
hrabrih sínov argejskih cvet,
slávljen tudi pod zemljo,
in med knezi mogočnimi
krona svetla v kraljestvu senc.
360 Kajti kralj si v življenju bil,
ki vršil si odlično čast
v rókah z žezlom vladarskim.

Elektra.

- Nisi pred Trojo smel
v grobu spati, o oče moj,
365 kjer drugi sladek sen snivajo;
Skamandrov val jim šumlja pozdrave.

- Zaslúžili tamkaj smrt
 tvoji bi morilci prej.
 Ako vprašal bo daleč kdo,
 370 kakšno smrt ti poslal je bog,
 tvojih bóli ne sliši.

Voditeljica zbora.

- Kar prosiš, to réči je, dete, lahkó,
 to boljše bi bilo, kot čisto zlató,
 kot sreča največja nebeška.
 375 A dvojnega biča, poslušaj, udar
 doni na uho. In kje je pomoč?
 Vsi v grobu že spe,
 a tem na prestolu rok kri se drži.
 Ne ljubijo ga,
 še manj pa otroke njegove.

Orestes.

- 380 Kot bi zadrl mi nož,
 zbodlo me to je v uhó.
 Póšlji vendar iz groba, bog,
 kazen, dasi je pózna,
 naj maščuje predrzno zlóbo,
 da se izpolni očetu želja!

Zbor.

- 385 Ko pesem rádostno zapel bi kdaj,
 spremljal svit plamenice me,
 ker ta mož bi ubit bíl,
 mrtva žena njegova!
 Kaj naj skrivam, kar vedno
 390 léta divje pred dušo mi,
 piha v ladjo srcá vihar,
 jeza kot lev srdita?

Orestes.

- Kdaj velemočni bo Zevs
 róko iztegnil na njo,
 395 glávo — strášno gorje! — zadel?
 Narod prejmi plačilo:
 to samó za krivico hočem.
 Čujte me, zemlja, oblasti pékla!

Voditeljica zbora.

- 400 Postava je taka, da kaplja krvi
 prelita na zémľjo koj drugo rodi.
 Saj kliče erinijo gróžno na dan,
 ki k prvi pregrehi prelite krvi
 še drugo privede za sabo.

Elektra.

- 405 Jaz reval! Kralji vi podzemskih senc,
 mogočni bog kletih sil
 mrličev, Atréjev rod
 bedni glej, kák zadnji cvet
 njegov trpi brez časti
 na svojih tleh! Kaj, o Zevs, storim naj?

Zbor.

- 410 Spet drágo bije mi srce močno;
slišim namreč, da tožiš.
Vsaka zgine mi nada,
dušo terna pokrije,
kadar slišim te zvoke.
- 415 Toda spet oživi pogum,
jedko tarnanje odbeži,
žarek zasije sreče.

Elektra.

- Li mogla bóli vse navesti bi,
darove zle matere?
Sladkám se naj? Ne dá mi bol;
- 420 kakor volk besní vsekdár,
surov žre plen: ták nikdár
se hči ne bo materi sladkála.

Zbor.

- Kot žalovalka Kisijka žalobni spev
z udarci spremljan pela sem,
425 brez néhanja sem bila in zamah je rok
se dvígal in vršál in padal kakor dež
od zgoraj in od spodaj, da bobnela je
nesrečna moja glava od udarcev teh.

Elektra.

- Gorjè, gorjè, žena, ti,
430 pregrozna, drzna mati, kák je bil pogreb?!
Li spremil je kneza kdo?
Li jokal je kdo za njim?
Brez žalosti si možá zagrebla.

Orestes.

- Kaj praviš mi? Ta nečast! Gorje jil!
- 435 Plačála bo to nečast očetu;
pomogel bo močni bog,
pomogla bo moč teh rok.
To storil bom, dasi sam poginem.

Zbor.

- Okrnila je telo — razumeš? —
440 zagrebla ga, kot ga je ubila;
usodo zlo ti hoteč
kovala je tézko bol.
Brezčastno smrt slišal si očeta.

Elektra.

- 445 To oče je trpel; in jaz? Brez vse časti
živela sem in vredna nič,
zaprta v skritem kotu kakor garjev pes.
Izgínil smeh je z ust, pripravnejših, za jok,
in lila sem solzé ter tarnala skrivaj.
- 450 Li slišiš mojo bol? Zapiši si v srcé!

Zbor.

- Besede te močni glas
predere naj uhó in duše mirni stan!

Preteklo zlo veš sedaj,
 prihodnje čas nam pove.
 455 Pogum velja! Kar naprej do konca!

Orestes.

Pomozi ti, oče moj, prijateljem!

Elektra.

Tako i jaz prosim te objokana.

Zbor.

Tako i me, kar nas je, ti kličemo.
 Usliši nas in pusti grob,
 460 pridi zoper sovraga!

Orestes.

Tu zob za zob, pravo gre za pravo v boj.

Elektra.

Bogovi vi, sodba naj pravična bo!

Zbor.

Ko prošelj teh slišim klic, kar stresem se.
 Usoda čaka dolgo že:
 465 slišiš prošnje? Zdaj pridi!

(Dalje.)

SVATOPLUK ČECH: PESMI SUŽNJA.

Poslovenil
 TINE DEBELJAK.

III.

Suženj sem zaplojen
 in iz sužnje rojen,
 uspavánko peval
 mi je spon žvenket;
 skoz življenje celo
 jeklo zarjavelo
 pelo v noč iz dneva
 je v moj pusti svet.

Komaj mlado silo
 je telo čutilo,
 v tilnik že jeklene
 sponse se mi žgo;
 in sem vrat vpogaval
 nizko, poljubaval
 rablju sem jermene,
 v zemljo bil z glavó.

Rastel sem kot suženj
 v družbi bratov sužnjev,
 v kras okov je zvonil
 sestram na rokah;
 kamor zrl okoli
 v sramu sem in boli —
 narod sužnjev klonil
 tilnike je v prah.

Vajen robotanja
 sem in spon rožljanja,
 ki plaši iz kože
 mi veselje vse;
 tudi če v nemiri
 sežem kdaj po liri —
 v mojo pesem joče
 kletih spon vpitje.

Vrat že klone veli,
 skrajni las se beli,
 kličejo me nade
 že v jesen temno.
 Vem: nikdar rok spetih
 spon ne rešim kletih;
 vem: okov moj pade
 z mano pod zemljo.

O, svetilo moje
 včasih se oko je
 in sem prisluškal
 preko gor in vod;
 vsnul sem tam nekje si
 radost pod nebesei,
 da v naš molk priplaval
 bode spev svobod.

A kot se vzdignila
 glava, je klonila,
 leta šla za leti
 s sramom so, gorjem;
 zdaj še tre nas tlaka
 in obraz ne včaka,
 da prostost prisveti —
 o, kot suženj vmrem!

(Dalje.)

ROMANTIKA.

Spisal JOŽ. DEBEVEC.

»Tukaj je pa res romantično!« slišiš vzklikati n. pr. na Bledu, v Vintgarju, ali: »Divje romantično!« v Vratih pod Triglavom; v mestu srečavaš »romantične duše«; v šoli pa se učite o nemški, angleški, francoski itd. romantiki in tudi o neo-romantiki. Kakor vidiš, ima beseda »romantika« več različnih pomenov. Zelo podobna je tudi beseda »romanski«, če govoriš, n. pr. o romanskem slogu, o romanskih narodih, o romanci... Prepričan sem sicer, da ti teh pojmov ne zamenjavaš, vendar pa mislim, da bi bil nekoliko v zadregi, ako bi te kdo pozval, da mu točno opredeliš, kaj je romantika kot struja v raznih slovstvih, ali: zakaj Prešerna imenujemo romantika? in ravnotako dr. Tavčarja i. dr.

No, če pravim, da bi bil najbrž nekoliko v zadregi, ako bi moral pojem »romantika« opredeliti, ti zaradi tega ni treba zarzdeti. Zakaj ne? Zato ne, ker se doslej niti nobenemu učenemu slovstvenemu zgodovinarju ni posrečilo, s par besedami izraziti bistvo romantike: romantika je okrog leta 1791. v Nemčiji in precej istočasno na Angleškem začela nastajati iz zelo različnih vzrokov in se je tudi različno javljala, n. pr. v politiki, v slovstvu, slikarstvu, v glasbi, znanstvu itd. Tudi razlikujemo starejšo in mlajšo romantiko. Prim. knjigo dr. Iv. Grafenauerja: »Kratka zgodovina slovenskega slovstva«. Na straneh 124. nsl. najdeš nekaj glavnih vzrokov romantike.)

Z enim kratkim stavkom torej, kaj je romantika, doslej ni še nihče povoljno odgovoril in tudi najbrž nikoli ne bo; zadovoljiti se moramo s tem, da naštejemo poglobitve znake njene, ki se dajo razbrati iz spisov samih romantikarjev. Razne knjige naštevajo teh znakov več ali manj. Ravnaoč se po večini slovstvenih zgodovinarjev, jih hočeva midva naštetu in premotriti.

1. Prvi znak bi utegnil biti — h r e p e n e n j e. Po čem? V Evropi je v tistih časih (v 18. stoletju) vladala doba t. zv. prosvetljenosti: prosvetlenci so bili popolnoma zadovoljni s sijajnimi uspehi, ki jih je dosegel

človeški razum; zdelo se jim je popolnoma dognano, da razen tega, kar vidimo, čutimo... ni nič, da torej ni nadnaravnega sveta, ni večnosti, ni Boga; bilo je to življensko naziranje sitih in lenih, filistrov in banavzov. Ti ljudje so bili popolnoma slepi za vse tiste žalostne razmere, v katerih je tačas (recimo 1790—1800) ječalo vse nemško ljudstvo. Proti tej sitosti in otopelosti pa se je rodil silen odpor — rodilo se je hrepenenje, priti ven iz žalostne sodobnosti, kam? V začetku je bilo to hrepenenje še precej nedoločno. Prvič to romantično hrepenenje srečamo v pismih mladega Friderika Schlegel-a na brata Avgusta Wilhelma Schlegela v letih 1791—94.

Na tem mestu naj ti takoj v spomin pokličem, da so poglobitvi začetniki starejše nemške romantike štirje, in sicer: Friedrich von Hardenberg, ki se je zval pozneje s pesniškim imenom Novalis, roj. 1772 v pokrajini Thüringen, je obiskoval rudarsko akademijo v Freibergu, bil pristaš Fichtejeve hlozofije, umrl — udrla se mu je kri — že l. 1891; drugi je Ludwig Tieck, rojen 1773 v Berlinu, sin vožarja, je živel do l. 1853; tretji je Avgust Wilhelm Schlegel, roj. 1767 na Hanoveranskem, kot sin protestantskega pastorja Adolfa Schlegela, slovi zlasti kot prevajalec Sekspirjevih dram, ter pisec knjige »Vorlesungen über dramatische Kunst und Literatur« (1808), umrl, pozabljen od sodobnikov, l. 1845; četrtri je Avgustov brat Friderik Schlegel, roj. 1772, je l. 1800 v časopisu »Athenäum« objavil spis »Gespräch über die Poesie«, program vse romantike; v Parizu je l. 1808 prestopil v katoliško cerkev; istega leta je izdal knjigo »Über Sprache und Weisheit der Inder«; umrl je v Draždanih l. 1829. V tistih pismih govori Friderik o hrepenenju po neskončnem (Sehnsucht nach dem Unendlichen), o pekoči žeji po večnosti (heisser Durst nach Ewigkeit). Takrat — kakor rečeno — je bil predmet tega hrepenenja še zelo nedoločen, bolj v smislu Kantove filozofije. Toda čemdalje

določnejše je postajalo to hrepenenje kot hrepenenje po Bogu, po večnosti v pravem krščanskem smislu. Vsled tega so se romantiki končno ločili od Wielanda, Schillerja in Goetheja, ki so bili panteisti, nekristjani.

Goethe je vse svoje žive dni zanikaval, da bi bilo človeku mogoče, odgrniti zagrnjalo, ki mu zastira pogled v življenje po smrti.

V II. delu »Fausta« pravi:

Nach drüben ist die Aussicht uns verrannt;
Tor, wer dorthin die Augen blinzeln richtet,
Sich über Wolken Seinesgleichen dichtet...«

Nespametno torej je — po Goetheju — hrepeneti po osebem Bogu, po večnem življenju. Drugače romantiki; ne samo, da so hrepeneli po nadzemskem svetu, so celo trdili, da se že v tem življenju tistemu večnemu, neskončnemu, absolutnemu približamo, in sicer potom ljubezni, obojne, mistične (verske) ter čutne, spolne, in pa potom poezije; ljubezen in poezija sta jim bili torej sredstvo, pomoček, s katerim v neki meri shvatimo absolutnost. (Walzel, Deutsche Romantik, str. 24.)

In iz trdnega prepričanja, da bodo končno ugledali Luč, Solnce, se je romantikom rodil tisti njihov entuziazem (navdušenje), ki je o njem v »Athenäum«-u tolikrat govorjenje.

O tem entuziazmu romantikov je pač umeti tisti verz Prešernov na Matija Čopa:

»Du schiedest von der Welt begeisterungs-
trunken...«

To romantično hrepenenje preveva vsa Prešernova poezija; spomnimo se le soneta »Popotnik pride v Afrike puščavo«: mladeniča žene v svet, žeja po spoznanju ga vleče v neznane kraje...

In v tem romantičnem smislu, da je ljubezen sredstvo shvačanja neskončnosti, je pač treba umeti tudi tisti Prešernov sonet: »Jim iz oči ti pošlji žarke mile...«, kjer pravi:

»S preblago tvojo pomočjo podporno
vse njih se rane bodo zacelile.«

In končno sodi sem tudi motto k »Poezijam«:

Sem dolgo upal in se bal..

Srce je prazno, srečno ni,
nazaj si up in strah želi.

Element, ki se v njem romantik giblje, je hrepenenje; če tega ni, je srce prazno in si želi nazaj v dobo, ko je hrepenelo.

To je torej prvi znak romantike, hrepenenje. Nekateri slovstveniki kar naravnost trdijo, da je bilo to poglaviti vir nove struje; zaradi verskega razkola v 16. stoletju in njega posledic je bil zazijal grozen prepad med brezupno sodobnostjo in hrepenenjem, priti iz revščine ven; in prepad je skušala romantika premostiti z — domišljijo. In tako prihajamo do drugega znaka romantike.

2. Drugi znak romantike je torej podarjanje upravičenosti domišljije. Doba prosvetljenosti (18. stoletje!) je oboževala enostransko samo človeški razum (ratio = razum, odtod racionalizem); smejala je vse, kar se ne dá neposredno spoznati, predvsem čudeže v veri. Nastopil je bil za Evropo — tako so racionalisti trdili — veliki dan, svetloba, prosvetljenost, in zbežati bi bila morala tema, pred vsem krščanska vera in z njo vred — kar je bilo racionalizmu enakovredno — vsako praznoverje. Domišljija in čuvstvo sta se racionalistom zdeli sumljivi; zato so ju preganjali. Vkljub tisti veliki svetlobi, ki so jo bili prižgali Spinoza, Voltaire in Kant, pa je Evropi postalo zelo — dolgčas. Naj nam pove, kaj so ljudje ob tisti suhoparni filozofiji čutili, eden, ki je kot mlad človek to sam doživel, Novalis. Leta 1799. je spisal svoj sloveči članek: »Die Christenheit oder Europa«, kjer med drugim pravi: »Končni uspeh modernega mišljenja so nazvali filozofijo in so pod to razumevali vse, kar je bilo starim nazorom nasprotno, predvsem torej napade na verstvo. Prvotno osebno sovraštvo zoper katoliško vero (pričelo se je v 16. stol. z luteranstvom! op. pis.) je polagoma prešlo v sovraštvo zoper sv. pismo, zoper krščanstvo in končno zoper vsako vero. Še več — versko sovraštvo je čisto naravno in nujno zadelo tudi vse predmete

entuziazma, obsodilo je fantazijo in čuvstvo, nravnost in ljubezen do umetnosti, bodočnost in preteklost, postavilo je človeka kot višek vse prirode, iz neskončne, stvariteljne godbe vesoljstva in naredilo enolično klopotanje velikanskega mlina, ki ga goni reka slučajja, mlin, brez graditelja in mlinarja, nekak perpetuum mobile, nekak mlin, ki sam sebe melje.« (Cit. A. Stockmann S. J. Die deutsche Romantik, Freiburg i. B. 1921, str. 5). Iz istega razumarstva brez poezije je romantika bežala ven v deželo fantazije, v deželo pravljice, v deželo čud.

K temu, da se je romantika vrgla na fantazijo, je pa tudi filozofija — nehoté — mnogo pripomogla. Ne sicer filozofija Kantova, pač pa njegovih naslednikov, Fichteja, Schellinga in Hegela. Predvsem Fichtejeva. Fichte je učil, da ima človek nekako dva obraza: eden je obrnjen na zunanji svet, drugi pa, naš skriti obraz, je obrnjen v našo notranjost. Nekako tako, kakor ima vsako ogledalo dve strani: ena gleda proti nam, druga, zadaj, pa je temna in prevlečena z amalganom. In tudi pri človeku gleda tisti na znotraj obrnjeni obraz v neko temo, v nejasni svet slutenj in sanj. Ampak kdo ve — je rekel Fichte —, če ni tisti notranji svet slutenj in sanj bolj resničen od zunanjega, vidnega? In Fichtejeve misli so se romantiki oprijeli in rekli: dolžnost nove umetnosti, romantike, je, v romanih in novelah kazati ta obojni svet in ju med seboj vezati, mešati, saj sta oba enako resnična, da, svet sanj, svet fantazije je celo bolj resničen.

In prvi tak roman je spisal Novalis; roman — ki je pa ostal nedovršen, kakor premnogi drugi spisi romantikov — ima naslov: Heinrich von Ofterdingen. Na svetlo ga je dal eno leto po pisateljevi smrti L. Tieck (l. 1802). Pisatelj je imel namen, naslikati razvoj pesniške duše, ali bolje: kako se je sam razvijal v pesnika. V romanu išče glavni junak Heinrich modro cvetko (»die blaue Blume«), ki cvete v neki čudoviti pokrajini. Ta modra cvetka je po tem spisu postala simbol vse roman-

tike, simbol romantičnega hrepenenja in ustvarjanja.

Pa oglejmo si podrobneje vsebino, kolikor je obelodanjene. Roman se prične s sanjami: Henriku, sinu meščana v mestu Eisenach, se sanja o skrivnostni modri cvetki, ki cvete v modri skalnati votlini, v pokrajini, Henriku čisto neznani. Zbudi se. Nato potuje v družbi trgovcev v Augsburg. Po poti srečajo križarje; tudi čarobno princezino iz Jutrovega; vse to mu kaže, koliko poezije, lepote je še v daljnih krajih. Na nadaljnji poti naleti na dvojce oseb, za njegov razvoj velevažnih: na nekega starega rudarja in pa na nekega puščavnika — Friderika z gradu Hohenzollern, prebiračnega stare knjige in letopise. Oba Henriku govorita o bistvu poezije. Končno dospje v Augsburg, k svojemu staremu očetu. V njegovi hiši dobi srednjeveškega pevca Kluigsohra. Tudi ta mlademu potniku pripoveduje o bistvu poezije: »Pesniti se pravi, izraziti to, kar v tem trenutku občutim in mislim.« Nazadnje veli Kluigsohr Henriku: »Opazil sem, da je duh poezije Vaš prijazen spremljevalec... Dežela poezije, romantična Jutrova dežela, Vas je s svojo sladko otožnostjo pozdravila; vojna Vas je v svoji divji krasoti nagovorila, priroda in zgodovina Vam je v osehah rudarja in puščavnika pred oči stopila.« — »Najboljše ste pa pozabili, ljubi mojster,« vzklikne Henrik, »nebeško prikazen ljubezni«, in poprosi za roko Kluigsohrove hčerke Matilde. V zvezi z njo je Henrik za pesnika dozorel.

Tu neha prvi del. V drugem delu — ki sestoji samo iz odlomkov — vidimo Henrika v neznanski bolesti. Njegova ljubljenska je izginila v valovih neke modre reke. Tu se mu pojavi druga, Cyane (Julija), pravzaprav Matilda v drugačni podobi. Po obranjeni skici bi moral Henrik preromati vse dobe svetovne zgodovine in vse razne dobe umetnosti, Jutrove dežele, stari vek, dvor cesarja Friderika II., seznaniti se z vsemi verstvi, z vsemi strokami človeškega znanja, in sicer na tak vzvišen način, da bi roman vseskozi ohranil isti

barvni značaj in vedno spominjal na »modro cvetko«. Končno bi moralo slediti razdejanje solnčnega kraljestva, t. j. razumarstva, suhoparnosti in upostavljenje zlate dobe, ko bi bila življenje in poezija eno.

Ideja tega romana — ene izmed najznamenitejših knjig vsega nemškega slovstva (H. Mielke, *Der deutsche Roman*, 1912, str. 33) — je torej ta: »Pesnik, ki je spoznal bistvo poezije, ne najde med svetom resničnosti ter svetom sanj, domišljije nikakršnega protislovja; z magično močjo svoje fantazije druží in veže med seboj vse vekove in svetove, čudeži zanj nehajo, vse se spremeni v čudež.« (L. Tieck, cit. pri H. Mielke, ib.) Ali z drugo besedo: roman-

tiku se zdi ves svet kakor velikanska votlina; v njej cvete modra cvetka, t. j. romantična poezija; od čudovitega soja te modre cvetke je modro barvana vsa votlina. In v taki modri razsvetljavi gleda romantik ta svet in ga opisuje. Na ta način v čudovito enoto spaja resničnost in domišljijo. »Krajše,« — pravi H. Mielke ib. — »ni mogoče izraziti bistva romantičnega romana.«

Beg iz site samozadovoljnosti prosvetljenca potom romantičnega hrepenenja, in beg iz suhoparnega nepoetičnega razumarstva 18. stoletja v deželo poezije potom domišljije sta torej prva dva znaka romantike.

(Dalje prih.)

V DEŽELI KRALJEVIČA MARKA.

DEBELJAK TINE.

(Spomini z abit. izleta v Srbijo.)

5. julija. Skozi Derdap v Negotin.

O, Donava, kako si me varala! Včasih, v trenutkih hrepenenja sem si te predstavljaj: tiho, globoko, brezbrežno in čisto, da bi se zrcalila v tebi ladja in moj obraz in večerni zaton in zvezde polnoči. Res si tiha, globoka in brezbrežna — ali umazana je tvoja gladina in ne zrcali obrazov, ne ladje, komaj mesec in niti ne zvezd, ki so svetile na naši ponočni poti.

Odeli smo se, ker ohladil se je zrak, in so pospali. Jaz pa sem se nagnil čez krov in se zamislil. In koleginja ob meni se je zamislila in v iskanju sva se našla na isti poti.

»Ali vidite, kako reže ladja? Nisem še odmaknil očesa od penastih curkov. Morda prevzame tako človeka prva vožnja z brodom, ali pa morda simbol, ki mu je ladja. Ah, ladja in mi mornarji, rdeči mornarji, ki plovemo v dalje do cilja, preko naših voda, v dežele breztelesnih, očiščenih duš! Na te Vodnikove simbole sem mislil in na žvižg sirene, ki rjove po sajastem dimu kot strast skozi naša telesa.«

»Kot strast v naši krvi.«

»Kot strast neutešljiva — a vendar jo kroti Bog po molitvi.«

»Vi molite? ...«

Debatirati sva mislila, pa nisva. Le govorila sva tiho, šepetajoče in čudila sva se lahko besed, s katerimi sva si razbremenjevala težo vprašanj in se vodila v prepad naziranj, ki naju loči. V naših besedah napol izgovorjenih, brez poudarka in razgretosti, ni bila debata, bilo je narahlo odkrivanje duš in izliv najglobokejših skrivnosti.

»Ali jaz preziram zakramente in Cerkev in mašo: ceremonije, ki so si jih izmislili ljudje —«

In pomislil sem na trenutke, ko je človek odmaknjen vsemu groznemu, dušo morečemu, pri mističnem zauživanju in sem drhtel in nisem karal:

»Ah, ali vas ne teži telo, da bi zahrepeneli po breztelesnosti in po najtesnejšem združenju z Bogom? Ali ne čutite praznote v srcu? Zdi se mi, da bi mi moralo v brezkončni praznoti zastati srce in kri in bi z odprtimi očmi zaprosil vsaj ene sočne besede od nekod drugod, iz

Vseprostornosti. Ali pa bi me teža neutешenih bolesi in nerazrešenih vprašanj do tal ponižala in neizgovorjenost grgrajočih besed zadušila. A molitev to praznoto napolnjuje s tajnostno lučjo in teža srca se izlije v breztežnost, grgrajoče besede pa postanejo lahke . . . lahke . . . pojoče — —«

Sirena je zažvižgala in brod se je ustavil v Velikem Gradištu. Ah, vsa ta pot od Smedereva do Velikega Gradišta na Donavi v mesečni noči, med spečimi kupi težkih teles — in pogovor o breztelesnosti in o mistični moči molitve in o Bogu, ki je začetek in konec.

In zavozili smo s solnčnim vzhodom v Derdapsko klismo mimo razvalin Golubca. Strnila se je struga v lijak in stesnili so se bregovi stene, da smo tesnobo začutili v srca. Tedaj se je v jutranji svetlobi razgibal krov, meni pa se je tožilo po miru mistične polnoči in sem taval med srbskimi potniki.

Tedaj pa sem obstal in se zazrl v starca, ki je sedel na tleh in negoval malega otroka, niti ne enoletnega. Brke so že sivele starcu, lasje pa so mu v gostih in velikih šopih viseli izpod kučme. Oči pa je imel prodirajoče, polne sovraštva in solz in je jokal in klel in poljubljal otroka, ki se je zvijal v trdih, nase prižemajočih rokah starca. Nisem razumel besed, izplakanih v solzah in bolesi, nisem razumel kletev, iztrganih iz dna duše sovražčega človeka, nisem razumel oči, polnih neodpuščajočega razžaljenja in ljubezni, in ne besed, ki so hreščale kot kletve in uspavale kot materina uspavanka.

Tedaj pa mi je pravil zgodbo, ki je tragedija:

»Otrok je moj. Ne čudi se mi. Otrok je moj, dasi sem star in mi brke sive. A žena je bila mlada in mi je ušla. —«

Beseda se mu je zataknila in je poljubljal otroka in ga zibal na koščeni kolenih. V bolesi sem umaknil pogled preko Donave in sem komaj ujel lepoto soteske in otoka Ada Kale z rdečim minaretom.

»Mlada žena, zato mi je ušla. Ko sem v jutru videl, da ni žene, sem vzel otroka

in šel na njen dom. Pot je bila dolga en dan, a žene nisem dobil. Prosil bi ženo, naj se vrne, že radi otroka. Zastonj je bila pot z otrokom in sedaj se vračam —«

Razgreval se je in je izbruhnil v sovraštvo:

»Ali to ti povem: te poti z otrokom ji ne odpustim. Zdaj sem šel ponjo, da jo prosim in peljem domov — pa sem jo preklel. In če pride sama nazaj, jo odpodim. Ne odpustim ji te poti z otrokom, ki je moj —«

Zajokal se je in je zazibal otroka in mu zapel hripavo staro pesem uspavanko . . .

Jaz pa sem šel, se usedel na žametni divan v restavraciji in mislil na — Lepo Vido.

Taka je bila vožnja po Donavi in tako moje razpoloženje, ko smo se vozili mimo Golubca in mimo Ade Kale, otoka muslimanov, in mimo mesta, kjer je bil umorjen Karadorde, ki se je vračal iz Rusije. In brali smo v skalo vsekan spomin na Trajanovo cesto, občudovali regulacijo Donave in njene katarakte in se naslajali ob uživanju razgleda na rumunska tla. In prišli smo v Negotin v nedeljo zvečer, kjer so nas sprejele sirote z dvoglasnim petjem, ruski emigranti z mehкими popevkami, sanjajočimi po daljnih stepah, ciganska godba in občinstvo.

9. julija. Negotin.

V mraku smo prišli v mesto in razdelili so nas po zasebnih stanovanjih. Pred hišo mojih gostiteljev je sedela mlada gospa z dvema otrokoma in vprašal sem najmlajšega, triletnega Zorana Milutinovića:

»Kaj si ti, mali? Srb?«

— Šumadijec. —

»Nisi iz Krajine?«

— Ne. Iz Šabca.

»Pa veš, kaj sem jaz?«

— Slovenec.

»Znaš-li kako slovensko besedo?«

In odgovoril je jecljajoče:

— Znam. Srbi in Hrvati pravijo — i — Slovenci pa — in. —

»Tako je, mali,« in sem bil vesel, kakor je pač vesel Slovenec v svoji skromnosti.

in mi je bilo dovolj, da sem zasanjal rod, ki rase ali pa ga morda še ni in ki bo govoril srbsko in znal slovensko in spoštoval oba.

V sobi pa so nam ponudili po stari srbski šegi — *sladko*, to je: kozarec vode in slive, vkuhane v gostem sladkorju. Nato so nas povabili na šetnjo.

Velik je Negotin, večji, kakor sem mislil, in prijazen. V plinovi razsvetljavi smo si ogledali novo gimnazijo in učiteljske, mestno šetališče in stavbe ob ulicah, tlakovane s kamenjem, neenakomerno valovitem, kar utruja noge in daje ulicam bolj iztočni značaj. Prav v predmestju smo zašli do Veljkovega spomenika in zopet nazaj do spomenika kneza Mihajla, ki so ga Bolgari razbili, in se prišetal v drhtečih zvokih ciganske muzike iz Grand Ho-

tela do svojega stanovanja, kjer smo večerjali in šli opolnoči k počitku. —

V sobi pa sem pisal pismo sestri:

»Da bi mi ti napravila tako večerjo kot tu v Negotinu! Po vrsti ti bom naštel jedi, kakor so si sledile: srbska rakija, nato sarmo s kapusom, ki je: narezano meso, zavito v zeljnat list, s papriko popaprikano in v skledo položeno. Seveda sem našel protiutež papriki v negotinskem belem vinu. Dalje pečenje: dve goski (za šest oseb!) in pečen krompir. Močnato jed so nam prinesli trikrat: povaljnik s sirom, povaljnik s sadjem in tretjič: povaljnik z orehi. Nato torta. Končno sem si pozelel še vode.

Torej, sestrica, vidiš, kaj se lahko naučiš pri Srbih, se pravi: pri gospodični Ljubici in Natil!« (Dalje.)

TEMELJI KREKOVE VELIČINE.

I. DOLENEC.

I. Krek — veren katoličan.

»Izrekam nado, da se bodo najplemenitejši in najboljši duhovi v trdem boju za svoje svetovno naziranje vedno zopet povzpeli do momenta, ko bodo, ožarjeni z lučjo dušnega miru, slovesno izpovedali: Christianus mihi nomen, catholicus cognomen.«

Krek v drž. zboru 4. dec. 1907.*

Ako bi imeli izdana vsa Krekova dela, bi videli eno: da se večina teh del bavi z gospodarskimi, socialnimi in političnimi vprašanji in da je samo majhen del — če izvzamemo Zgodbe — teološkega značaja. Vendar pa najdete v vseh spisih brez ozira na drugo vsebino mesta, v katerih je Krek nadvse jasno izpovedal svoje versko prepričanje. Dokazuje njegove vernosti dobite prav tako v njegovih državnozbornskih govorih kakor v njegovem Socializmu ali v Zgodbah svetega pisma.

* Vsi citati iz Krekovih državnozbornskih govorov so citirani po stenografičnih protokolih. V Ljubljani dobite te protokole v licealni knjižnici in v knjižnicah deželne vlade in bivšega deželnega zboru (v dvorcu).

Če bi moral poiskati iz Krekovih del tisti stavek, ki tvori tako rekoč njegov program, tisto misel, ki je v njej izraženo jedro Krekovega svetovnega naziranja, bi se jaz odločil za slovesne besede, ki jih je govoril Krek dne 25. junija 1909 v drž. zboru onim, ki so mu očitali, da se njegovo politično delovanje ne strinja z njegovim duhovskim stanom:

»Ves čas svojega življenja sem se boril za svoje krščansko svetovno naziranje in za svojo cerkev, ki jo ljubim in za katero sem pripravljen umreti.«

Temu je še dodal: »Končno bi rekel samo še to, da sem ostal zvest svojim političnim in socialnim nazorom; dokazi zato so v mojih spisih, v mojem delovanju, in če Bog da, bom nosil še dalje pod svojo preprosto duhovniško obleko srce, ki združuje z zvestobo do cerkve tudi zvestobo do naroda, ljubezen do revežev, ljubezen do zaslužjenih, ljubezen do resnice, pa tudi sovražstvo do vseh izkoriščevalcev, oderuhov in hinavcev.«

V teh besedah je povedal Krek oboje, kar skušamo v naši razpravi dokazati: da je bil Krek po svojem svetovnem nazoru prepričan katolik in da je bil cilj, ki ga je zasledoval pri svojem delu, ta, da utrdi krščanstvo tudi med drugimi. V nastopnih vrsticah bomo podali še nekaj izrekov, ki dokazujejo, da se je Krek po pravici mogel sklicevati na svoje spise pri trditvi, da se je »ves čas svojega življenja boril za svoje krščansko svetovno nazoranje in za svojo cerkev.«

Citat iz Zgodb. (Evangelij je resnica.)

V uvodu v Zgodbe svetega pisma nove zaveze govori Krek o resničnosti evangelijev takole:

»Kakor je Jezus za vse ljudi, tako so tudi evangeliji za vse. Druge knjige služijo le ene vrste ljudem, evangeliji vsem. Učencem čuti v njih svojo človeško nezmožnost in se vtaplja v ponižnost v svete skrivnosti... Druge knjige ostaré in se pozabijo; evangelij je vedno nov, vedno živ. Vse to jasno izpričuje božje delo. Človeški duh, ki se zamisli vanj in ga prebira, čuti povsod iz njega lepoto čednosti, milino svetosti, neskončnost božjega usmiljenja. Vsa njegova duša mu trepetaje govori: To je božja resnica; tako govori le Bog sam. Jasno čuti, da življenje po teh zgledih, po teh naukih, ki so zapisani v evangelijih, prinaša srečo, deli sladki mir. (Podčrtal priobčevalelj.) Milijoni kristjanov, ki so živeli in še živijo tako, dokazujejo to. Srečo in mir pa daje le resnica.« (Stran 23.)

In na nastopni strani pravi:

»Po pravici torej lahko rečemo: noben zgodovinski dogodek ni tako izpričan, kakor so izpričani tisti dogodki, o katerih govori evangelij... Ta vera ni slepa, marveč je tako podprta, da nobena druga tako.«

Tu je Krek tako določno označil svojo vero v evangelij, da prav za prav ne po-

trebujemo nobene druge izjave. Edino vprašanje, ki bi ga mogel tu kdo staviti, je to, ali je Krek govoril iskreno ali ne. Naj se ne zdi nikomur čudno, če zastavimo tudi to vprašanje. Pri izjavi, ki je tako važna za presojo Krekovega značaja, ne škodi nič, če si jo ogledamo tudi od te strani. Zaeno bomo s tem dobili tudi stališče, kako imamo presojati tudi druge Krekove izreke o krščanstvu.

Kar daje Krekovim besedam o verskih vprašanjih posebno svečanost, je najprej dejstvo, da je bil Krek tako izredno samostojna in svoboda ljubeča narava, da si je upal vse reči, kar mu je velevalo prepričanje. Naj si kdo očita Kreku to ali ono, a enega mu ne bo očital nikdo: da bi bil namreč Krek kdaj lagal ali se hlinil. Če bi Krek ne bil o resničnosti evangelijev popolnoma prepričan, bi ne bil zgoraj označenih besed niti mogel zapisati: »Vsa duša mu trepetaje govori: to je božja resnica; tako govori le Bog sam.« S temi besedami nam je odprl Krek vpogled v oni del srca, ki ga ni razkazoval ne vsak dan in ne vsakomur. Tu smo pri točki, kjer je bila njegova duša v tako svečanem razpoloženju, da je zamrl vsak patos, vsaka fraza, da se je vse mišljenje in čutenje izlilo v eno samo srčno veroizpoved. Ako bi ne bil Krek veren katolik, bi se sploh ne bil nikdar lotil pisanja Zgodb. Kajti misel na gmotni zaslužek pri njem skóro niti ni prišla v poštev. Nemogoče je, da bi bil človek, ki je vse svoje premoženje razdal, tako rekoč prodal svoje prepričanje in pisal proti svoji najglobokejši naravi za honorar, za denar, ki že skoro v trenutku ni bil več njegov, ko ga je po pošti prejel. Veliko prej bi bilo pri njegovem značaju mogoče - to, da bi bil nastopil proti veri, če bi bila to zahtevala železna logika njegovega mišljenja.

Citati iz Socializma. (Cerkev — zdravnica socialnih ran.)

Ista ljubezen do cerkve in zvestoba do krščanstva odmeva tudi iz Socializma. Kot rdeča nit se vleče skozi Socializem tale misel:

»Kar imajo dobrega družabni preosnovanci — in tu ne izvzemamo niti socialnih demokratov — imajo vse le iz krščanstva... Vsak človek, ki trezno misli in ima pošteno voljo, priti do resnice, spozna lahko, da družabna preosnova ni mogoča brez npravnega temelja in da npravni temelj ni mogoč brez prave pozitivne vere.« (Stran 222 in 223.)

Zato pa pravi takoj v I. snopiču (str. 20): »Če bi mogli s svojim glasom pretresti zemljo, ali če bi mogli vsaj seči v vsako slovensko srce, potem bi bil naš prvi opomin: Spoštujmo cerkveno oblast! Če se ta zaničuje in smeši, gine hkrati državna, stanovska, narodna in očetna oblast; izpodkopujejo se temelji vsake oblasti, in brez upa rešitve zeva kakor grozen prepad človeštvu nasproti — socialno vprašanje.«

Tudi ob sklepu ogromnega dela o socializmu je postavil Krek svojemu krščanskemu pojmovanju socialnega vprašanja spomenik v tehle besedah:

»Krščanska ljubezen je od Kristusa sem vedno branila zatirance in jim dejansko pomagala v nebrojnih ustanovah in zavodih. Bolniki, reveži, otroci, sirote, vdove so bili zmeraj najbližji materinemu cerkvenemu srcu. Cerkev je tudi edina prav umevala rano nove dobe. (Podčrtal Krek.) Ostala je zvesta svojemu božjemu poslanstvu tudi v 19. veku. Vsak čas je pa tudi proizvajal svoje zdravnike. Povestnica nam priča, da so ti zdravniki le poslabšali bolezen, kjer so se ločili od cerkvenih tal. Še tisto dobro, kar je bilo v njihovem delovanju, so izprevrgli; jasnosti, določnosti, avtoritete ni bilo v njihovih poskusih. Cerkev je pa vedno s preprosto odkritostjo razkrivala rane in določala zdravila zanje. Kristovih naukov neizčrpno moč je zajemala v tistem oziruh, v katerem jih je bilo ravno treba, vedno pa ohranjujoč jih v celoti. Učila je celo krščanstvo; s posebnim poudarkom je pa vedno tudi v svojem življenju izvrševala, kar je učila.« (Str. 573).

Na take izjave ne samo v Socializmu, ampak v Krekovih spisih sploh, v kolikor niso bogoslovnega značaja, polagam posebno važnost, in to radi metode, kako je Krek deloval za krščanstvo na polju socioloških, političnih in drugih znanstvenih vprašanj. A priori se ni postavil ne na »krščansko« ne na »protikrščansko« stališče, ampak je razmotrival stvar samo s stališča logike, treznega razuma. Ker je mnogo občeval z nasprotniki, ki se niso ujemali z njim v svetovnem naziranju, je vedno pri takih vprašanjih rabil samo dokaze, ki jih je prav tako priznaval nasprotnik. Ko je Krek tako dokazal svojo stvar z argumenti razuma, je včasih dodal, da — prav isto uči tudi krščanstvo. Sklicevanje na krščanstvo je v takem slučaju vedno napravilo vtis. Krekovo temeljno prepričanje je bilo, da je anima naturaliter christiana (človeška duša je po svoji naravi krščanska) in da mora tisti, ki pravilno zastopa človeško naravo, soglašati s tistim, ki uči krščanstvo,* in obratno: kdor pravilno uči krščanstvo, se bo ujemal z znanstvenikom, ki išče ne-sebično resnice s sredstvi znanosti. Kakor bomo videli pozneje, je bilo njegovo nemojno prepričanje, da bo vsak resničen razvoj znanosti samo potrdil to, kar uči krščanstvo, samo utrdil v ljudeh vero v božji izvor krščanstva. Tozadevni citat iz Kreka navedemo v prihodnjem odstavku. Tu bi dodal samo to, da je to metodo dela za krščanstvo, ki jo je upotrebljavaj Krek, priporočal tudi znani pedagog Foerster:

»Krščanstvo si mora priboriti v naši ,realistični' dobi veljavo samo na ta način, da ne pridigamo Kristusa od zgoraj in

* Primerjaj, kaj pravi dr. J. Puntar o Ivanu Cankarju, s katerim je v zadnjem letu Cankarjevega življenja dalj časa skupaj stanoval: »Pustil sem ga glede tega vprašanja (namreč verskega vprašanja) na miru, ker sem bil uverjen, da v bistvu pošten in neskvarjen človek s tako otroško plemenitim srcem mora prej ali slej sam najti svoj Amen. Nisem se motil. Prav to, da ga nisem nadlegoval, je največ pripomoglo do sprave z Bogom na smrtni postelji.« Dom in svet, 1920, str. 36.

oznanjamo njegove avtoritete za vsa polja človeškega delovanja, ampak predvsem na ta način, da induktivno izhajamo od posameznih konkretnih življenskih problemov in pokažemo, da ti po svoji lastni bitnosti silijo k onim rešitvam, ki jih nudi samo krščanska vera — in da se morajo (namreč ti problemi) brez duhovnih moči, brez spoznanj, ki pridejo od te strani, razrasti v popolnoma nerešljive konflikte. Baš radi tega, ker bi danes moderni človek najrajši ne priznaval nobene druge avtoritete kakor resnično življenje in njegove potrebe, je važno in iz pedagoških ozirov neobhodno potrebno, da govori zastopnik višjih načel sam skoz in skoz realistično in skuša dokazati, da bo konkretno življenje, če ga interpretiramo z res v bistvo prodirajočim smislom za resničnost, vedno najboljši dokaz za živo resnico krščanstva. (Richter, Lesebuch zur staatsbürgerlichen Erziehung, stran 44 in 45, opomba. Velhagen & Klasing, Leipzig, 1914.)

Iz govorov v državnem zboru (Veri se ni treba bati rezultatov vede.)

Krek je bil sam mož vede in se ni nič bal, da bi kdaj veda ovrгла resničnost krščanstva. Takole je govoril v kulturno-bojni debati v državnem zboru dne 4. decembra 1907:

»Če hočemo imeti res znanstveno misleče ljudi, jih moramo najprej na univerzah metodično vzgojiti (izšolati). Posledica naj bo, kakršna hoče. Dobro, če naša cerkev ne more obstajati, ker jo bo uničil napredek metode znanstvenikov, potem mora poginiti, ker ni vredna, da živi... Gospodje, ki stojite na stališču, da temelji naše vere niso dokazljivi, bodite brez skrbi! V tem slučaju bo zgradba, ki jo imenujemo katoliško cerkev, razpadla sama od sebe, bodite brez skrbi, v tem slučaju preskrbi to železna Ananke* sama od sebe. Vendar menim jaz, da morem reči s pogledom v bodočnost, da bo

prav tako, kakor je že kak Philostratos in kak Celsus prišel z istimi očitki, ki smo jih slišali ta dva dneva, tudi v bodoče, in v tej zbornici bodo prav tako zastopniki svobodomiselstva kakor zastopniki katolicizma.«

Krek o preteči socialni revoluciji v Rusiji. (Stališče do pravoslavja.)

Iz vseh dosedanjih izjav je jasno, da si Krek ni predstavljal pod krščanstvom nekaj medlega, splošnega, ampak da je bil prepričan, da je prava oblika krščanstva tista, ki jo ohranja rimska cerkev. V tem oziru je značilno njegovo stališče do ruskega pravoslavja. V nastopnem hočemo podati nekoliko daljši odstavek o socialno-demokratskem gibanju v Rusiji, pisan približno 20 let pred izbruhom ruske revolucije. Iz njega bomo razvideli dvoje: 1. da je Krek že takrat slutil nevarnost ruske revolucije in 2. da je bil mnenja, da je Rusiji tudi za ozdravljenje socialnih razmer potrebno ujedinenje z Rimom, ker je sicer duhovščina preveč odvisna od države, da bi mogla neovirano uveljavljati tudi v javnem življenju Kristov nauk. Takole je Krek sodil v Socializmu (stran 558 in 559) o ruski socialni demokraciji:

»Umljivo je, da ne moremo, kakor drugod, s številkami opisati moči ruske socialne demokracije; če bi to objavljala, bi le dala vladi orožje v roke. Po tem pa, kar smo pregledali novejšega ruskega socialističnega gibanja in kar razberemo iz njegovih zbornikov, moramo reči, da je organizacija precej razširjena in ima svoje zveze v vseh krogih. Poučena je o tajnih vladnih odlokih; politiška preganjanja, stanje politiških jetnikov in preganjancev ji je dobro znano. Svojo agitacijo opira, kakor povesod, na splošno nezadovoljnost. V tem oziru ima v Rusiji mnogo netiva. Socialna revolucija je sicer šele v povojih; toda brez krepke socialne preosnove, ki je mogoča samo s sodelovanjem

* naravni zakon.

svobodne cerkve, bo kmalu postala nevarna. (Podčrtal priobčevalatelj.) Svobodna cerkev je pa nemogoča v Rusiji brez oživljajoče moči verskega in družabnega edinstva z rimsko-katoliško cerkvijo. Socialno prav uravnana država je med vsemi evropskimi najlaže Rusija. Že večkrat smo poudarjali, da morajo socialno-politiški zakoni biti doma¹ v soglasju vseh držav. Tega soglasja pa ni in ga ne bo, dokler ne bo Rusija premlajena z zvezo z od Boga postavljenim očetom na zemlji, z rimskim papežem.«

Kršćanstvo — vir notranjega miru pri Kreku.

Z resnico, da je anima naturaliter christiana, je sklenil Krek tudi svoj veliki govor proti Masarykovemu predlogu v kulturnobojni debati dne 4. decembra 1907:

»Tu se je citiral Tertulian. Jaz sklepam s Tertulianom in mislim, da je v silnem boju za svetovno naziranje, ki zavzema z majhno prasko tudi današnje sejo, en stavek Tertulianov splaval v našem spominu malo bolj na površje. To je stavek: anima naturaliter christiana. Izrekam nado, da se bodo najplemenitejši in najboljši duhovi v trdem boju za svoje svetovno naziranje vedno zopet povzpeli do momenta, ko bodo, ozarjeni z lučjo dušnega miru, slovesno izpovedali: Christianus mihi nomen, catholicus cognomen.«

Ta stavek nosi na sebi pečat Krekove osebnosti. Mož, ki se je po trdem boju za svoje svetovno naziranje povzpeli do slovesne izpovedi h katoliški cerkvi, ozarjen z lučjo dušnega miru, je bil tudi Krek sam. Vse njegovo življenje je bilo dokaz, »da življenje po teh zgledih, po teh naukih, ki so zapisani v evangelijih, prinaša srečo, deli sladki mir.« To so pričala leta njegovih največjih uspehov v javnem življenju in njegove neumorne delavnosti na raznih poljih, ko je prinašal povsod, kamor je prišel, slogo, radost in veselje, da se ti je

zdelo, da se je nebo nad tabo zjasnilo in da so šle vse skrbi in bridkosti na dopust, če si ga opazoval, kako je vsa njegova narava izžarivala zdravje, jasnost, harmonijo, razkošno veselje. To so pričala tudi zadnja štiri leta njegovega življenja, leta trpljenja. Tudi v teh letih ni izgubil one zavesti, ki ga je držala pokoncu, zavesti, da ob času, ko ga je zapustilo toliko znancev in prijateljev, ni izgubil ene stvari, na kateri mu je bilo vse ležeče: prijateljstva njega, ki mu je posvetil vse svoje moči, njega, ki mu je bil plačilo za vse, kar je položil — kot vesel darovalec, kakršnega ljubi po svetopisemskih besedah Bog — na oltar svojega prepričanja. Tako je tudi v temni noči obrekovanj in sumničenj vedno sijala v njegovo dušo vera, »da rane, ki si jih človek ni sam kriv, Bog celi in nazadnje se vse prav izteče«. (Iz igre »Ob vojski« na strani 23, ki jo je spisal Krek v zadnjem letu svojega življenja.)

Naj mi bo dovoljeno, da končam ta odstavek o mirni, trdni veri misleca v Boga, dobrega in pravičnega, z odstavkom iz Platona, čigar dela nosijo tako mnogo dokazov, da je anima naturaliter christiana!

Sokrates je obsojen na smrt; njegova visoka neodvisnost navzgor in na spodaj, ki mu je prepovedovala, da bi govoril drugače, nego se je zdelo njemu prav, mu je povzročila obsodbo. Ne ve, kaj bo po smrti: a vendar gre mirno čez prag, čez katerega se nikdo ne povrne, v prepričanju, da se dobremu možu tudi po smrti ne more nič slabega zgoditi. Saj je nad njim Bog in izključeno je, da bi Bog njemu, ki ga je iskal vse življenje in skušal izvrševati njegovo voljo, mogel storiti kaj slabega. Vedno so napravile name silen vtis besede, ki jih je govoril Sokrates onim sodnikom, ki so glasovali za njegovo nedolžnost:

»Toda tudi vi, možje sodniki, morate biti polni dobre nade glede smrti in verovati tole eno: da za dobrega moža sploh ne obstoji zlo niti v življenju niti po smrti in da za njegove stvari skrbe bogovi.« (Apologija, c. XXXIII.)

¹ Bržkone tiskovna pomota inesto »dani«.

S tem prepričanjem je šel Sokrates mirno v smrt. Koliko nezlomljivejši je moral biti mir Krekov, ki ga o resničnosti krščanstva ni prepričal le teoretičen študij, ampak,

kar v človeku vero najmočnejše ojači, tudi življenje po veri, praktično udejstvovanje krščanstva. S tem pa prihajamo k drugemu glavnemu delu naše razprave: (Dalje.)

ANTON VODNIK.

(Literaren uvod v zbirko: Žalostne roke.)

Nova umetnost, ki ji je glasnik na Izto-ku srebrnolasi prorok Tagore, na Zapadu pa salonski Claudel in mistično vzneseni Brezina, je vstala na krvavih razvalinah vojska. Iz bakhantskega plesa razdraženega sovraštva so se vzpeli ti beli stolpi, obsejani z mistično mesečino neba, zasanjani v eterično ljubezen, ki igra po najtišjih strunah src. — Zdi se, da zanje ne obstoji ne čas in ne kraj in ne človek s svojo strastjo, njihove oči so zaklopljene in zrejo navznoter, njihovo uho prisluškuje drhtenju duše, ki se boji zvo-njenja iz daljnjih sfer... Njih obrazi so svetli od neznanih lepot, njihove globoke oči polne videnj izpolnjenih in asketične roke sklanjajo v molitvi k Neznanemu, ki je svetiljka njihovim dušam. In v njenem sijaju se zamikajo v zarje tujih pokrajin, ki jih le žalostno slutijo. In ta žalostna slutenost daje meglenost njihovemu petju, ovija s tenčico njihove besede, spreminja žgoče telo v brezsnovno haljo duše — O, duh, v katerem so pesnili pesniki Svetih knjig; ki je igral po Davidovi harfi; ki je slikal po mračnih stenah praksičanskih katakomb in vzobličeval v srcih bledih svetcev gotske krucifikse — —

O, čuden je prelom dob! Telesnost po-božavajoča antika, ki je štela gube na haljah in iskala v naravi oblik, se je pre-lomila v sveto duhovnost katakomb, ki je molila, ko je slikala iz sebe. — In surovi naturalizem, ki je iskal modelov po beznicah, je resda odkril človeka iz krvi in mesa, človeka, ki živi v ječi telesa in pada v boju z materijo. A duša, po božje ustvarjena, ni mogla iz te začarane kletke, ni našla poleta preko materije,

DEBELJAK TINE.

njena duhovnost naj bi prepojila vso kri-čavost krvi, vso težo telesa. —

Ta boj Mesa z Duhovnostjo, boj Člo-veka za svojo pravo podobo — ali ga ni dobojeval v sebi Plebanus Joa-nnes s svojo svetopisemsko mistiko in čez katerega asketski obraz se je opojno razlila neskončna ljubezen? Ali se ni kultu mrtvih rok uprl Čebokli, jih opljuval in so same zaprosile ljubezni? — In proti žehteči strasti modelov sta za-klicala Kralja: Duhovnost v telesa! Ne modelov — srce! Poet pa, ki je premagal vso grozeče okolje materije, ki se je že ves prepojil z duhovno pesmijo — pa je Anton Vodnik.

Težke so njegove pesmi in pa otroško lahke, do skrajnosti intimne, dasi z mo-gočno objektivno gesto, ker v njih ni kraja in časa, ampak je duh sam, ki je vsesplo-šen. Z megleno tančico so preprežene ti-stemu, ki ni vse nianse njegovega dušev-nega iskanja prečutil v sebi samem, ozi-roma, ki ni pesnika samega spremljal na vsej njegovi poti in ga ni skušal vživljati v sebi v vseh njegovih razvojnih dobah. — Ker pa tudi tega večini ni bilo mogoče, zato ta uvod, ki je nekaka sinteza, ne kri-tika, Vodnikovih pesmi.

* * *

V dijaških Domačih vajah, v listu, iz ka-terega so izšli Detela, Finžgar, Prelesnik, Izo Cankar, Koblar, Dornik i. dr., je Vod-nik zorel, v Velikonjevi Zori (Z) nastopil, v Kraljevi se razvijal, prešel v Zora-Luč (ZL) in Dom in svet (DiS), Ljubljanski Zvon (LZ), Mladiko (Ml), Mentor (M) in Lepo Vido (LV), in je letos, po treh letih javnega nastopa, izdal zbirko: Žalostne roke.

V vélikem času, v težkih dneh je zorel Vodnik pod vplivom velikega hrepenenja, čutil je tedaj »nestrpno čakanje mišic napetih, čutil sveto besedo oči razvnetih, gledal roké, ki kot jekleni bati grozé, čutil njih moč, ki v črnih sokovih nabreknjenih žil kot vino zavrelo se pení« — in tedaj je zaklical v blazni vročini poldanskih ur (Z 1919): »O bratje, še bodo nam zvezde sijale!« S tem vzklikom je stopil v javnost leta devetnajstega, s to pesmijo, ki je pika njegovemu tihotnemu zorenju pod vplivi zunanjih razmer in njegovemu iskanju za lasten, individualen izraz — in je začetek nove dobe: poglobljanja vase in iskanja v sebi ter rasti iz sebe, ki se javlja najprej v čuvstvenih impresijah in ekspresivnih dekliških pesmih.

Kakor sem že rekel, je imel Vodnik že ob nastopu svoj lasten izraz, sočnost besede, nazornost prispodob in čudovito godben ritem. »Godbe, godbe, melodije!« je klical in ne artistične šablone in mehanizma, ki ga srečujemo pri naših artistih Moletu in Golji, ker zavedal se je že, »da vsako elementarno čuvstvo zmedli v enakomerni metriki, ugasne, ostane le še slaboten odsev srčnega ognja, ki se očituje v besedah po lahkotno žuboreči muziki« (Z L XXIII. št. 8). S tem svojim slogom, besedno nazornostjo in čuvstvu se prilegajočo godbo je prešel iz vélike besede vojnih motivov in iz patosa v refleksivno pesem (Nočni psalm, Mesečina v izbi, Z 1919) in v nežno razpoložensko pesem (Lahen dež v pomladnih urah, Kadar sneži, Lahen dež, V večernih urah, Svetle noči, Sanja, Večer v topli izbi, Z 1919 in 1920). Toda že nekoliko teh razpoloženskih pesmi je drugačnih kot so sicer: ne rišejo tresljajev okolice, ki naj bi na nas vplivali impresionistično, ampak iz tresljajev naše duše, naj si motno predstavljamo okolje, ki je neposreden vzrok tega razpoloženja. In to okolje moderni radi opisujejo v podnaslovu: Ležanje v senci (v vročini avgustovega poldneva), Z 1920

ali: Katere so roke? (ob zapadu solnca), Z. 1920. In ta ekspresiven način je dobil še rahlejše, še bolj čuvstvene in globokejše duševne obrise v pesmih, ki zastopajo to razvojno dobo v zbirki sami (Spomladi, Bledi večeri, V pomladanskih dneh, Jaz ljubim le tihe večere, Zimski večeri so kakor svetišče —). Najrahlješe slutnje našega občutja pojo v teh melodijah in Vodnik jih simbolizira s komaj dahnjenimi, le slutenimi simboli, kot da bi se bal le rahlo vznemiriti strune naših src: Marija, angeli, blede vencí, bela melodija, Marija v čakanju na skrivnost globoko, z belo — kot na slikah je — na prsih roko... — Prav ta ekspresiven, neposrednejši izraz, je pridobitev moderne in kakor ga je iskal Podbevšek v bombastičnih vizijah in v patosu, ga je Vodnik našel v najnežnejšem, najrahlješem, najsvetejšem in najtišjem —.

Čudovito lepi so ti rahli cveti naše lirike: v njih dehti vsa naša, čuvstev prebogata duša in to drhtenje je izraženo tako nazorno, tako elementarno, odeto z melodijo besed, da plavaš kakor na valovih violin —.

Kakršen je Vodnikov razvoj iz impresij v ekspresivno izražanje, tako je tudi njegova pot v dekliških pesmih. Ni morda le slučajno, da je rasel po vojni (in deloma še prej, Lerberghe, Rilke) predmet pesmi dekliška duša, ampak pretežkemu naturalizmu so morali postaviti nasproti lahne obrise, brutalnosti — nežnost, miščastemu moštvu — pojočo ženskost, razumu — čuvstvo, materiji — duhovnost. Vse bolj je pela ženska duša, vse laže in močnejše so izražali svoja čuvstva po ženski duši, ker njihovo čuvstvovanje je izrazitejše in globokejše, elementarnejše, vse bolj so jo uporabljali za izražanje sebe. — In tako je polagoma splahnevala ženska osnovnost in postala končno le še okvir za simboliziranje čuvstva kot takega.

In to pot je šel tudi Vodnik. Iz nedoživljene, kopirane erotike (Tiha pesem, Z 1919) in impresionistično razkošne Deklice na pomladnem izprehodu (Z 1919), je našel ekspresiven izraz v Nelepe žene plač

(Z 1920), v ciklu Dekliške pesmi (Kako me gane violine plač, Da me ne ljubi nihče, vem gotovo, Revna deklica moli, Dis 1920, Deklica joče za mamico, Ml 1921, V zgodnjem jutru, Dis 1921) in v slikanju duš Me-nihov (Z 1920), Jetnikov, Magdalene (ZL 1921). Kakor so te pesmi ekspresivno silne, niso ravno nove (predhodniki so Pisma Gradnikova in Lovrenčičeva, Župančičeva Belokranjska in Bevkove čudovito tihe) in tudi niso drugega kot nazoren izraz duše dotičnih ljudi in so poleg vse žgoče, v dušo posegajoče lirčnosti, vendar le v bistvu nekoliko pripovedne, dasi deloma že izražajo osebna čuvstva Vodnikova (bolestno dojemanje jokanja violin!).

Ali vse bolj postaja dekliško čuvstvo izraz osebnega doživetja = čuvstvovanja, in zato hoče Vodnik s teh svojih simbolov izločiti vsako realnost, težo telesa — (primerjaj v tem oziru tele pesmi v sledečem redu: Deklica na pomladnem izprehodu, Z 1919, V zgodnjem jutru, Dis 1921, Ob večerni zarji in Revne deklice psalm, v zbirki) — hoče, da postane deklica le simbol čuvstva kot takega, to je duše. In da zabriše vse obrise snovnosti, zato je vzljubil »deklice blede in tihe, ki vsaka beseda, pogled jih boli«, sanjave, nedolžne, angel-sko čiste, ki le lahno kot sneg mislijo na ljubezen, ki je čista, niti ne malo osenčena po temni misli, »in so revne — bogate, kadar so same — (sanje vse njihove so bele in zlate) — do bolne omame se natrepčejo duše in roke kot zvon razdehte se v sinjine globoke —« (Tihe pesmi; iz sanj bolnih deklic, ZL 1921). Žalostne so njihove roke in bele, lasje kot mesečina in telo belo kot marmor — In sanjajo po majih in gajih, z večernimi vetrovi zahrepene po zarji večerni in vonjavi daljnih rož in si požeje v neskončnem neutešenju mističnega Jeruzalema...

Vsa ta simfonija dekliških fantazij in hrepenenj — »ah, saj to ni ples teles, je drhtenje duš samo, ki v sijaju daljnih cest hrepene takó... in sevajo, prepevajo v obzidja zlata večnih mest —« (Z 1920). Eno

samo trepetanje čiste, slutene duše je vse to in zato se čudim tistim, ki v vsem tem vidijo le nežne objeme pomladnih vetrov, mehke melodije, sentimentalnost, ki jo je treba zamenjati z resnostjo. Na večer, ko dobi čuvstvo neizmerno razkošnost, prost razmah, ki ga mu ovira dnevna otopelost — tedaj vzbrste naše duše v vonljive cvetove hrepenenj po svojih majih, po »mističnem Jeruzalemu, kjer po ulicah Gospod (ah, slajše od zvonov so njegove oči!), odet v belo haljo, trume duš izvoljenih vodi v sveto daljo« — toda: »tulila bo tolpa duš, ki niso brstele, kadar razpelo nad njimi se tihih ur je nebo«. (Zadnja vigilijska, ZL 1921).

In tako je moral Vodnik nujno z dušo vred zahrepeneti v mističnost, kajti »v naših se dušah ljubav je prižgala, ljubav — domotožje« (ZL 1921). In v tem domotožju si je neutešeno zažejala duša svojega doma, svojega očeta in matere, svojih domačih sestic tam nekje v daljni večerni zarji, odkoder prihaja zvonjenje romarskih cerkva, kjer bi pod kupolo Marija zvenela — in kjer se v angelih bolest smehlja. O, to mora biti tam v kraljestvu belih mornarjev! (Tudi Březini je zvenelo od nekod: »Slišite! Žarkov pesem, sluhov halucinacije, grmenje zvonov nevidnih, v bedenje oslabeledo pozvanja k našim dušam preko vse zemlje« Zvon 1918).

In to zvonjenje je Vodnika omamljalo do bolesti. Človek je bolan od svoje notranjosti; dve sili sta, ki ga razjedata in si delita srce bolnikovo: deklica — in romarskih cerkva zvonjenje! Ljubezen do bližnjega — in ljubezen do Vesoljnega. O, deklica — kristalna čaša; vsak žarek mesečine zacveto skozi njo kot mavrična roža! A okno odpira omamno zvonjenje iz cerkva! In v vigiliji takega bolnika se opoteče Vodnik bolestno in težko na romarsko pot, na božjo pot: Prinesi mi, mati, kos kruha v bledem prtju, odrezal bom, mati, palico v vrtu, iz lipe domače izvrtal bom vrč za vodo... Ah, deklica, kako je meni hudó... (Almanah).

In gre, bedni iskalec Večnosti, in išče, išče, a vidi deklico belo in dobro kot pred podobo Marije — in vstanejo mu melodije kot meglice iz noči... O, in ta njegova erotika je eterična, odmaknjena vsemu materialnemu v nedogledne daljave, odmaknjena je svetu prav pod kupolo Marije — Ah, to ni ljubezen teles, ki se razžareva v strast, ki žge — je duhovno iskanje in združevanje duš, ki iščejo sorodnega zvoka najtišjih strun, ki se naj spoje v harmonijo, ki hladi — To je odpevanje dveh duš, ki nočeta suhega listja ljubavnih pesmi, ki se bojita dotikov rok, ki so strupene rože, in ne ustnic, ki so gnojne gobe. — Ampak skozi sinjino psalmov stopata v bela stolpa, na katerih ramenih visi plašč neba, kakor da je roka Marije ali tihega angela... »Ne enkrat mi niso postale ustnice žejne... ker so pile slajše vino... vino zvezd iz belih vrčev. Tihi angeli so nama bili točaji... (Odpevanje, Almanah).

To je ljubezen, ki poje psalme (v zbirki) in je sveta od plašča neba — je sub specie aeternitatis, kamor se je napotil samotni romar in se za hip okrenil nazaj v deklico, pa je postala njegova pesem slajša, opojnejša, nezmerno globoka kot brezdani vodnjak in vsebolj približana pred kupolo večnega Jeruzalema.

In ta približanost mu je še bolj vžgala hrepenenje po Večnosti, spoznal je, »da smo v čudni zvezi z metafizičnim svetom, z onostranstvom in smo vedno tako blizu temnega misterija Božanstva« (ZL 1921).

In kraljestvo tega Božanstva je tam, »kjer nimajo solnca in zarje in zvezd kot pri nas, vetri so tihi in čas stoji, kjer ljudje so blede kakor da so bolni, ker zamaknjeni so v skrivnost globoko in komaj slutiš, kakšne daljne slike opajajo jim duše v trepetanje silno.« (Tudi Březina je našel tako tujo deželo: »Vstran obrnjena polobla našega sveta tam koplje se v solncu prihajajočega jutra. Cvetoci vrtovi južnih otokov tam plavajo sredi morij. Ptiči neznani v oblakih se isker in pesmi spustili so vrh palmovih gajev. Od luči kot od teže zla-

tega vina zgrudili so se h kelihom cvetov, da razlito dehti zdaj iz trave. Metuljem so vnela v plamenih se krila od urnega teka.« l. c.) Zagledal se je Vodnik v to svojo, sveto tujo deželo, neutešeno je zajokal in proseč k nevidnim nogam pal. Na vse te pesmi je padla senca iz polnoči, kamor kličemo mi, judovske hčere, ki medlimo ob vodah babilonskih in sanjamo o svojem Odrešeniku, kralju ljubljencu. O, davna žalost spi v telesih naših! O, kdaj nas bo poklical Daljni čez biserno vodovje iz ječe vesoljstva, kdaj bomo premagali zavirajočo vojsko temnega kralja, pred katerim bi že radi zajecali svoj blodni prakrik: a, a, a? Kdaj bomo prišli v deželo sv. Cecilije? Bodimo ponižni kot otroci in skromni kot sv. Frančišek »in bomo dejali, da gremo v božje naročje... da nesemo Gospodu vsak po eno belo jagnje... Nič ne marajmo, če pravijo ljudje: to je otročje — — Mi gremo v božje naročje — — —«.

In tako je prišel Vodnik do popolne srednjeveške mistike, postal je psalmist. »Ali nisem pivec v bledem somraku kozmične ječe? Vsa vrata so zaprta, vsa okna so temna. Tam zunaj pa si Ti, maziljen in venčan za Kralja. O, biti moraš lep in močan. Svoje uho pritiskaš na našo steno in slišiš vse. Krik naših pesmi se razbija ob Tvojem oklepu. Kako vendar z jokom v prsih pojemo o Tebi, ko vemo, da raztrga vihar Tvojih orgelj zvoke naših piščali v bežeče cvetje, da jih raztroši na naše glave kot iskre pepela (ZL 1921/2). »Kralju moja pesem!« poje z Davidom (M) in po popolnem spoznanju duš — »tih romar bo vstal sredi gneče kot da iz pepela bi vzdignil sijaj se plamena: Pevajmo, deca, pevajmo: Ave Marija!«

Tak je torej duševni profil Antona Vodnika, najmlajšega pesnika, ki je stopil z zbirko pred našo javnost. Globok odmev je našla v njem duhovna umetnost: zamaknil se je vase in živi samo v sebi. In iz svojega najglobokejšega občutja poje nam, da si i mi bogatimo svoje notranje življenje.

SKICE IZ SVETOVNE.¹

J. OKORN.

2. Julij Słowacki.

Dne 4. septembra l. 1809. so v Krzemieniec na Poljskem rojenice bdele pri zibelki enega največjih poljskih pesnikov, Julija Słowackega. Njegov oče je bil pesnik in literarni zgodovinar. Mladi Słowacki je užival univerzitetno izobrazbo na vseučilišču v Vilni, nato pa je nekoliko časa živel kot uradnik v Varšavi. L. 1830. je zaradi političnih zapletljajev pobegnil iz domovine in odslej živel nemirno življenje emigranta, slično kot njegov veliki sodobnik in rojak, pesnik Mickiewicz. Prepotoval je skoro vso Evropo in del Orienta. Ni bil še star, ko ga je 3. aprila 1849 v Parizu dohitela smrt.

Słowacki je bil zelo plodovit pesnik. Že njegove prve zbirke »Pesmi« kažejo nedvomen talent, četudi so vzrastle pod vplivom Byrona in njegovega svetobolja (primerjaj Byronov vpliv na Lermontova!), deloma tudi pod vplivom Mickiewiczem. V pesnitvi »Anhelli« je z globokim čuvstvom in živo besedo naslikal usodo poljskega pesnika, ki mora svojo ljubezen do rodne zemlje plačevati z robstvom v Sibiriji. »V Švici« je čarobna slika sanjarske ljubavi, postavljene v okvir švicarskih gora. V tej sliki in v »Očetu okuženih« je Słowacki s čudovito umetnostjo orisal čuvstveno stran človeške duše, strast in žalost, hrepenenje in iskanje in obup. Zlasti »Oče okuženih« je mojstrsko delo pesnika, ki je z ognjem čuvstva znal združiti živ kolorit besede. V fragmentaričnem epu »Beniowski« je skušal orisati življenje poljskega emigranta in pustolovca Beniowskega, katero je tvorilo za poljske pisatelje privlačno snov; nastal je le poetični opis bojev za Bar (1770).

Pozneje se je Słowacki pridružil fantastičnemu mistiku Towianskemu, ki je sanjari o poljskem in slovanskem mesijan-

stvu, človeku, ki je stal na meji med genialnostjo in blaznostjo, a bil bliže zadnji (Swedenborg, Nietzsche!). Od njega se je Słowacki navzel čudnega svetobolja in brezdelavnosti, upanja v ogromno poslanstvo in srečo Poljske, ki se bo dvignila iz prepada in spet zavlada. Sad tega občevanja s Towianskim je fantastično, prečudno lepo in do skrajnih mej subjektivistično nerazumljivo delo »Kralj duh«. Pri tem genialnem stvoru se je najbolj pokazala ognjena fantazija in jezikovna darovitost in neizčrpnost Słowackega. »Kralj duh« so sanje človeka, ki ga je sila nebrzdanega čuvstva in silne fantazije dovedla do tja, kjer se umakne razumna in logična stran človekova popolnoma in veleum zapade blaznosti. Vse iskanje po lepoti in ljubezni, burna ljubav do nesrečne domovine in globoka disharmonija v pesnikovi duši je tu ustvarila delo, kateremu bi bilo težko najti primeru, blodno velezamisel in pesem jetnika, ki v smrtni agoniji gleda pokrajine tujih dežel. Zrel umetnik bo na »Kralju duhu« odkril polno lepoto, a filozof še več miselnih zablod. Delo pa ni dovršeno.

Słowacki je tipičen zastopnik poljske romantike (Mickiewicz, Konopnicka, Sienkiewicz). Lepote njegove besede in sile njegove stvariteljske domišljije ni dosegel še noben poljski pesnik. Manjka pa njegovim delom klasična umerjenost in dovršenost, izpiljenost in harmonija (primerjaj Cankarja!). On je predhodnik poljske moderne, pesmi subjektivnosti in najnotranjših dožitkov umetniške duše, začetnik poljskega simbolizma, impresionizma in ekspresionizma. V tem je podoben Baudelaire-u ali Whitmanu. Med modernimi ima Słowacki mnogo več čestilcev in oboževalcev nego med sodobniki

(Dalje.)

¹ Zadnjič je pomotoma izostala letnica Dickensove smrti (9. junij 1870).

BREZVEREC.

JOZE POGAČNIK.

Gazil je po neznani ulici, ki je bila umazanoblatna in ozka. Bledikaste luže so se zbirale v stopinjah mimoidočih. Na desni je stesnjeval cesto obzidan vrt z razpadajočim zidom, na levi so krmižljivo sedele hiše, sam Bog ve kakšne. Saj ga to ni nič brigalo. Vlekel se je sklonjen in jezljivo malodušen, kakor brez cilja in namena. Ob ustih mu je ležala sovražna in odljudna poteza, oči so preklinjale vse, kar so videle. Tudi na mislih mu je ležala toplo mora in jih težila. Šel je in se ni ničesar zavedal, skoro nagonsko se je gibal po blatu.

Lena misel ga je preletela: »Čemu iskati vsemu vzroka in namena, ko ga ni. Kratko: svet je, živim in vse gre po nagonu iz roda v rod; in zakaj bi ne bilo mogoče, saj tudi jaz hodim brez namena po tej tuji ulici?« In že ni več verjel v svojo lastno misel.

Tedaj ga je zbudilo govorjenje v zboru. Tik ob cesti je čepela ljudska šola in skozi temna, odprta okna v nadstropju je prihajalo. Razložil je, da otroci molijo s kaplanom vred pred poukom. Pa je bilo nekaj srečnega v tem glasu, česar on še ni doživel. Prepričanje, spoštovanje in zaupanje je vonjala molitev. »O presladko Srce Jezusovo...« in res je bilo spoznati sladkost src v teh besedah.

Tujec je obstal in mislil: »Tako je človeku, ki je doma.« In kakor da vidi za-

reče oči teh otrok nad seboj, oči, ki se pokojno smehljajo in čudijo. Vedel je, da vsi zro v kaplanov obraz in da se čutijo blizu, blizu njemu. Vse drugače molijo kakor pri učitelju, ki jih nikakor ne more peljati tako blizu neki čudežni vsemoči. Kaplan stoji resen in med visoke otroške glasove se odločuje njegov nizki moški glas in jih vodi, jim kakor poveljuje.

Domotožje se je vzbudilo v tujcu, nekako poželenje po idili domače hiše. »In če je ta molitev otrok laž,« se mu je utrgala misel, »če otroci žive v prevari, potem naj se prej podere strop nad njimi, preden podvomijo. Zapeljani? Potem so bedni nad vse bedne. Čudno dokazujoči glas je pričal dovolj.«

Od zgoraj se je začul ropot: Hrupoma so sedli otroci in umolknilo je čez okno. Tedaj je brezverec v zadnji volji razklenil, od nerazumljivega in silnega hrepenenja gnan, svoje roke, se zravnal in pogнал glavo kvišku, kakor da je hotel prebiti oklep preteklosti in se zagnati v obzorje otrok. Pa že v naslednjem hipu je omahnil, božjastna pena je sinila ob stisnjenih ustnicah in oči so kakor okostenele. Premagan v poslednjem naporu se je opotekel in butil ob zidu na blatna tla. Na temenu se je ovlažila kri in rdeč madež krvi je obležal na šolskem zidu. Onemogli na tleh se je zagledal vanj in nevede brbljal: »Res, res, res!«

SV. TARZICIJ.

J. OKORN.

Čudoviti popek lilijin, ki zgodaj
pognal si rožo vso rdečo!
Snežnobel prt, na katerem vtakano
s krvjo je mistično Ime!
Livada, ki že v zgodnji pomladi
grozd ves zlat si rodila!
Jagnje, ki mistično tajnost
si branilo kot levinja mladiče!

Prosi za nas, sv. Tarzicij!

DROBIŽ

NAVADE.

VILJEM FOERSTER.

2. Vse pride na dan.

Gotovo ste že vsi slišali pregovor:

Nič ni tako dobro skrito,
da bi ne bilo nikdar očito.

Pa je to res? Mar se ne zgodi dosti zločinov in hudobije, ki ne pridejo nikdar na dan? Mar ne ostane prikrita za vedno marsikaka laž, ki jo otrok pove staršem ali učitelju? Mar se ne prezre marsikaka zanemarjena dolžnost? Mar so starši in učitelji res vsevedni, da jim ne more ničesar tega uiti, kar ni v redu pri otrokih? Vsi veste, da ni tako. Mnogo pregreškov se nikdar ne odkrije, marsikaka laž, marsikaka prevara, marsikak nered ostane skrit našim očem, ostane nekaznovan. Ali pa res misliš, da zato ne pride nekoč na dan, pa bilo kadarkoli? Dosti je učencev, ki si mislijo ob neodkriti laži: srečno sem se izmazal, to pot sem srečno brez posledic upeštal in nihče ne bo zapazil. Pa kako temeljito se moti. Res, laž sama ni bila razkrita in kazni ni bilo. Ali pa more zato že svojo laž označiti z enostavno opombo »ne velja«, kakor napačen račun v matematičnem zvezku! O ne, »velja, velja«! Kar si lagal, se izbrisati ne da. Kajti v izrazu naših oči, v celem našem obrazu, v vsem našem bitju in žitju stopa na dan, če smo imeli kaj skriti, če smo uganjali tajnosti. Z vsako izgovorjeno lažjo postane drug človek — in ali res misliš, da se v človekovem obrazu ne more čitati, da li je zanesljiv človek ali varalica? Gotovo ste že mnogo čuli o tem, da iz pisave skušajo razbrati piscev značaj. (Prim.: Slovenec leto L., štev. 67, 68, 69; 1922: Pisava in značaj.) Vse to temelji prav na tem, da človek ne očituje vsega svojega bitja le s tem, kar govori, ampak še vse bolj s tisočero malenkosti, na katere niti najmanj ne pazi: s tem, kako piše, kako hodi, kako je, kako postopa s slabotnejšimi, kako se obnaša ob vstopu v električno itd. Prijatelj mi je nekoč zatrjeval, da na pisavi vidi, kaj je v pismu zlagano. Stavki, vsebujoči laž, so pisani vse bolj boječe in brezizrazno kakor drugi, ker pač pisec ni imel tisti hip za sabo moči in gotovosti, ki spremljata resnico. Če pa se laž očituje že v pisavi, ste lahko prepričani, da se še vse jasneje odraža v očeh, ki jih s polnim pravom imenujemo ogledalo duše. Ne trdim, da vsak človek lahko takoj razbere v tovariševem obrazu, da li je lažnivec ali ne. Pogosto ne moremo določno povedati, kaj mi v njegovem obrazu ni všeč, kaj me odbija, ali zagotovo vem, da mu ne morem popolnoma

zaupati. To izvira odtod, ker mu ne seva iz oči in čela odkrita neomahljiva odločnost, ker je v vsem njegovem bitju nekaj tajinstvenega. Često že ena sama laž skali izraz v očeh ter poskrbi, da se mu ne moremo več tako brez pridržka zaupati, da ne čutimo več prejšnjega iskrenega nagnjenja do njega. Tako torej vidiš, kako kratkoviden je, kdor misli, da njegova laž ne pride na dan, ker ni bila javno razkrinkana. Prav nasprotno je res. Čim manj je bila odkrita, tem izzivalneje reži iz tvojega obraza radi slabe vesti. Šele tedaj, ko si komurkoli svojo laž priznal in prezračil svojo notranjost — šele tedaj se ti pogled zbistri. Zato se tudi toliko ljudi po cerkvah izpoveduje, ker bi radi očistili svojo notranjost.¹

Sicer pa laž ne prihaja na dan le po obrazu. Kdor se je enkrat zlagal ter se veseli, da ga niso ujeli, ta bo drugič že laže krenil malo od resnice proč; pri svojem pripovedovanju bo pretiraval in olupšaval in v vsem, kar bo povedal, moreš zaslediti male netočnosti — in ne da bi sam le slutil, se izda, da je lažnivec; kajti le prehitro se pokažejo take netočnosti ter se širijo od ust do ust. Le tega ne misli torej, da laž ostane skrita — po tisoč potih prihaja na dan, vse vaše navade jo izdajajo, glasno razkričavajo ter obveščajo o njej prijatelje in sovražnike.

Prav tako pa prihajajo na dan i druge navade. Poznal sem učenjaka. Živel je popolnoma sam s svojim služabnikom, ki ga je sleherni dan vozil k predavanjem na vseučilišče, ker je bil hrom. Ko so mu nekoč očitali, da ne pozna ljudi, jim je rekel: »O, poznam jih bolje ko vi vsi; opazujem jih tam, kjer se najmanj hlinijo, kadar se namreč prerivajo v električno. Tod moreš točneje ko kjerkoli ločiti surovce od olikanih. Tú vidiš, kako je pri mnogih ljudeh izobrazba, le po skrajni vnanji površini prevlečen lak — kakor hitro pa se jim zdi, da jih nihče ne opazuje, ali pride sila, tedaj pa se navadno pokaže notranji divjak.« — Gola resnica. Največ ljudi misli, da ni nič na tem, kako se obnašajo doma, v občevanju z najbližjimi — pri tujih ljudeh se bodo že potrudili in bodo lepo olikani. Saj se potem doma zopet lahko odpočijejo od strašnega napora. Kakor da se človek more tako izvrstno hliniti! Le prehitro pride na dan, kakšen človek tiči v tebi. V neopaženem trenutku se ti izmakne stavek ali samo beseda in že si izdan, opravka imamo z nevzgojenim

¹ Fr. Vil. Foerster je protestant in ti zakramenta sv. izpovedi ne poznajo; a Foerster v srcu silno visoko ceni katol. cerkev kakor tudi zlasti zakramenta sv. pokore, kar nam je samo v toliko večje veselje, ker prihaja tako priznanje od protestanta.

človekom — ali ob pogovoru neprevidno zaide v prepirljiv ton, kar bi se mu nikdar ne pripetilo, da se ni doma razvadil v njem. Kdor je doma paglavec, si pri tujih ljudeh ne bo nikdar pridobil slovesa vzgojenega človeka, — kajti prav zato, ker mora vedno paziti nase, napravlja vtis prisiljenosti in negotovosti, tako, da takoj vemo, da je njegova izobrazba le suknjič, ki si ga je oblekel, a ne njegova prava notranja narava.

Tudi z obnašanjem pri mizi je tako. Malokaka stvar pa tako očitno stopi na dan kakor nered. Nepazljivo in nemarno postopa s svojimi stvarmi ter si misli: »Saj ne pride na dan, pri tujih bom drugačen.« Kakor da je mogoče svoje navade skriti! Izdal se bo v tem, kako prime v roko ponudeno knjigo, sliko. Če jo bo položil na mizo, bo seveda pozabil pogledati, da li ni mokro ali umazano na tistem mestu. Če bo prišel v hišo, bo seveda pozabil temeljito osnažiti čevlje. Pri pismih bo pozabil datum in v naglici zapiral še mokra pisma. V pismih ne bo skrbno izpisoval zadnjih črk, ampak jih malomarno napackal. — Skratka: sto stvari bi lahko naštel, ki v par minutah točno povedo, kakšen človek si. Imel sem znanca, ki mi je zatrdil, da po tem, kako kdo knjigo razreže, spozna njegov značaj.

Z vsemi temi bi le rad pokazal, kako docela napačno je mnenje, da moreš le troho slabega storiti ali se v čemerkoli zanemariti, ne da bi prišlo na dan. Res, posamezen greh in posamezen prestopok ne pride takoj na svetlo — ali vsaka posamezna napaka utira pot naslednji — prav kakor pri igranju na klavir vsaka ura vežba in uri prste v prožnosti za naslednjo. In vsaka laž, vsaka surovost, vsaka nemarnost, ki jo zagrešiš v najmanjši sobici, za najdebelejšimi zidovi, stoji razgaljena pred celim svetom in pred njimi, katerih ljubezen in spoštovanje bi si rad pridobil — kajti sleherno popuščanje slabemu in slabotnemu je kakor zastrupljenje krvi, ki se razlije po vsem telesu ter se nenadoma pojavi, ko najmanj slutiš, tudi na zunaj.

Kdor bi si torej rad pridobil prijatelja, temu ne pomaga nikako hlinjenje — ne, postati mora resnično to, kar bi rad bil. To pa more le tako, da si v srcu vzgaja plemenite in lepe navade, ki bodo odsevale iz njegovega dela in nedela ter mu pridobivale ljubezen in zaupanje. To, glej, je pravi zemeljski raj.

(Dalje.)

Sveti Stanislav Kostka.

J. OKORN.

On je bil vedno z dušo v Tvojem srcu, naj je rdečilo jutro oblake in v škrlat odevalo srebrna temena gorovij, naj dan je metal plamene iz modrine neba v zelene prepade voda,

naj je pšenica v strahu pred srpom drhtela v tihi veter večera.

In zdaj je pri Tebi, v mističnem morju ljubezni, ki ne pozna bregov. Kot novopadli sneg na gorah je bela njegova obleka, čudežna pesem o zakladih Tvojih palač doni iz njegovih ust, kot pomladno popje na vrtovih so njegove oči.

Hvaljen bodi Gospod, po služabniku svojem, svetem Stanislavu, mali ovčici, ki se ni nikoli oddaljila od Pastirja, silnem junaku, ki je osvojil deželo angelov in Tvojega miru.

Anton Vodnik: Žalostne roke. Pesnik Anton Vodnik je v tej svoji zbirki povil v šopek rahle erotične motive, mehke impresionizem tihih večerov, ki sijejo v dušo, kot bi bile njihove zarje ognjene in zagonetni pogled vidca, ki poslušča, kaj poje njegovo srce, in se obenem vizionarno zataplja v transcendentalnost, v gledanje izven mrtvega obzorja materialnosti. Verzi zvene mestoma toplo in mehko (Spomladi, Bledi večeri), mestoma pa v zrelem ritmu pesnika-vidca (Rdeči mornarji). Zbirka kaže rahle sorodnosti (a ne vplivov!) s Francozoma Verleine-om in Paul Claudelom. Morda bi še kdo zaslutil v njej sled Čeha Březine. Tudi ni šel Vodnik mirno mimo genialnega romarja Danteja, kateri je, mimogrede omenjeno, modernim v svojem intuitivnem gledanju zelo soroden. »Deklica misli« človeka nehote spomni na Sardenkove »Pesmi petnajstletne, šestnajstletne, sedemnajstletne, osemnajstletne« (Dekliške pesmi). Čudno osamljeni sta v zbirki pesmi »Judovske hčere« in »Ob vodah babilonskih«. V zadnjih treh pesmih zbirke pa se je Vodnik res dvignil do veličine poeta, ki gleda in sluša nemo strmenje duševnih dalj in se pogloblja v probleme, ki leže v duši vsakega človeka, ki pa jih ne zna vsak obrazložiti. Če človek bere te pesmi, ki vse beže stran od materije in pri katerih oblika nekako izgine pred mislijo, je »Žalostnih rok« v resnici vesel, in to zlasti v času, ko pod geslom »l'art pour l'art« in pod naslovom čudne »razredne« umetnosti ulivajo v pesmi vsebino in — obliko. Vodnik je po mojem mnenju doumel, da je v umetnosti misel hrbtnica vsega, da je misel ono, ki tvori ogrodje umetnini, četudi je res, da je ustvarjanje in uživanje umetnine neka skrivnost, ki spi v duši vsakega, a zlasti v duši umetnika, in da se notranja subjektivna nuja, po kateri umetnik ustvarja in motri delo, kakor tudi zakoni lepote ne dajo enostavno ujeti v mrežo filozofskih in estetičnih definicij. Danes, ko se glasi povsod ateizem in oboževanje materije, je pesem o transcendentnem svetu dvakrat lepa, zlasti, če jo je zapel člo-

vek, ki veruje v onstranski svet in v Boga zato, ker je prepričan, da transcendentni svet reš biva, in ne le zato, ker se mu zdi misel manj lepa in poetična (Maeterlinck). V dneh, ko se je zvezal Abaddon z Mefistofelom in je Nietzschejev nadčlovek, ki je negacija vsega, potisnil človeško misel na tla in na prestol posadil kralja Mamona, bi bilo takih pesnikov in mislecev želeti več.

Jezik knjige je lep, a ne še izrazito svojski. Vodnik se bo moral še tu in tam potruditi, da tuci v besedi pride do »svoje podobe«. Zunanja oblika knjige je zelo lična in privlačna, cena (10 Din) je za sedanji čas nizka.

Janez Okorn.

Krščanski socializem. Vsak človek čuti, kako silno razrvane so razmere v današnji človeški družbi. Razne na človeško družbo kvarno vplivajoče idejne zmote imajo v današnji dobi tako ugodna tla kot bacili v nesnagi. Z vsako zmoto se socialno zlo poveča. Idealni in za resnični blagor človeštva vneti ljudje se trudijo z živo in pisano besedo, ločiti zdravo od zmotnega. Z občudovanja vredno ljubeznijo in marljivostjo sta se lotila krščanski sociolog dr. Anton Gosar in vneti kulturni delavec Franc Terseglav težkega dela: pripomoči do zmage krščanskemu socializmu, ki edini je zmožen urediti socialne razmere današnjega človeštva. Njihovo glasilo je »Socialna misel«, mesečnik za vse panoge socialnega in kulturnega življenja. Ta list ima za sotrudnike najznamenitejše osebnosti med vseučiliščnimi profesorji, duhovniki, pravniki itd. Izšlo je šele 10 števil, a te so prinesle tako instruktivne članke, da bi jih ne smel prezreti noben izobraženec. V prvi številki razlaga prvi članek »socialno misel«, ki je, »da mora vsak človek in vsaka družabna enota ali skupina ljudi v vsem svojem ravnanju in delovanju upoštevati tudi družabne koristi, jih čuvati ter jim služiti.« (Str. 1.) V »Cilji in pota krščanskega socializma« je začrtal dr. Gosar program krščanskega socializma. Krščanski socializem se ne zadovoljuje samo s poudarjanjem krščanske ljubezni, ampak nam podaja praktična pravila za praktično ureditev socialnih razmer (str. 6) in zato zahteva praktično življenje. Krščanski socializem ne zahteva samo dolžnosti dela, ampak tudi omejitev zasebne lasti, da se ne povrne kapitalistični tok. Družina je glavni temelj, na katerega se najprej naslanja krščanski socializem, in za njo zahteva lašten dom s primernim posestvom. Krščanski socializem hoče politično, gospodarsko, stanovsko in kulturno samoupravo. Fr. Terseglav utemeljuje v »Vera životvoren činitelj socialnega življenja«, da so prvi in najvažnejši socialni pokreti izšli od ljudi, ki

so iz katoliške vere črpali ljubezen do trpečega človeštva. Kakor prva tako tudi vseh naslednjih devet števil ne zaostaja na aktualnosti. Omenjam samo članek K. Ozwalda »Potreba socialne vzgoje«, kjer pravi, da je treba našim otrokom, mladeničem in dekletom globoko v srce zasaditi živo zavest, da se n. pr. v boju za življenje morajo ozirati tudi na pravice sočloveka, da je značaj v življenju bolj solidno sredstvo ko pa lokavost, da je treba visoko v čisljih imeti nezapisane etične zakone, da v življenju ni dovolj samo jemati, ampak je treba tudi žrtvovati. »Narodno vprašanje z npravstvenega vidika« (Fr. Terseglav) pojasnjuje, da vsak narod stoji v službi drugega, vsi skupaj pa v službi človečanstva. »Padanje valute in problem varčevanja« rešuje vprašanje — žepa. — Vsak človek, inteligent pa v podvojeni meri, mora delati na to, da se čim prej konsolidirajo socialne razmere. »Socialna misel« daje praktična navodila. Zato — tolle, lege! J. K.

Kratka zgodovina katoliške Cerkve za šole. Spisal Alojzij Stroj. Druga izdaja. Ljubljana 1922. — Prva izdaja je izšla leta 1904., druga je zboljšana po vsebini in jeziku. Krasi jo 20 večinoma novih slik. Že pri prvi izdaji so ocenjevalci, med njimi tudi zgodovinar dr. Josip Gruden, poudarjali kot posebno prednost, da veliko upošteva domačo cerkveno zgodovino. Druga izdaja se v tem še bolj odlikuje. Posebno poglavje ima o razširjanju krščanstva med Hrvati, Srbi in Bolgari. Med misijonarji opisuje blaženega Odorika, ki se je rodil leta 1286. v Furlaniji iz češke ali pa slovenske družine in je misijonaril v Pekingju, Mongoliji in Tibetu. Posebej omenja mučenca bl. Marka Križevčana, ki je bil doma v Križevcih na Hrvaškem. J. P.

M. Bajuk: **Pevska šola.** Odkar je bila razprodana Foersterjeva pevska šola, nismo imeli na naših šolah prav nobene knjige, ki bi obsegala vsaj najpotrebnejše iz glasbene teorije. Učitelji petja so bili prisiljeni narekovati učencem in pisati jim vaje in pesmice na tablo, kar je seveda vzelo veliko časa. — Te dni je izdala »Pevska zveza« novo »Pevsko šolo«, ki jo je spisal prof. M. Bajuk. S tem so vse dosedanje težave odpravljene. Knjiga je razdeljena v dva glavna dela, namreč »Vadnico« in »Razlago«. Tu najdeš vse, kar mora pevec vedeti od definicije petja do glasbenih olepšav in od vaj za dihanje do lepih dvo-, tri- in štiriglasnih skladb naših priznanih skladateljev, ki pouk požive! Knjiga stane v Jugoslovanski knjigarni 45 Din. Na prvi pogled veliko, toda kdor ve, kako drag je tisk not, in vidi samo v »Vadnici« kar celih 158 strani pevske vaj in raznih pesmi, bo tudi to vsoto

z veseljem plačal. Knjigo našemu dijaštvu z mirno vestjo kar najtopleje priporočamo.

V. H.

Fr. S. Finžgar: **Iz modernega sveta.** Zbrani spisi III. zv. Založila Jugoslovanska knjigarna. — Finžgar je pisatelj naše zemlje in našega ljudstva. V »Dekli Ančki« je spisal kmetško življenje, v »Sami« učiteljico na deželi, v tem romanu pa slika delovni sloj. Ne samo ročni delavec, temveč tudi intelektualni, morata vsled koruptnega uradništva tovarne, ki je polno konvencionalnosti in sovražnosti do delavstva, seči po skrajnem sredstvu — stavki in odpovedi. Delavstvo zmagaja — glavni krivec nadzornik Seme konča s svojo intrigantko nesrečno v reki. Glavno težišče romana je v idealnem človekoljubnem zdravniku dr. Vinku Slugi, v pravicoljubnem in nesebičnem delavskem voditelju Petru Rožmanu, v iskreni demokratični ravnateljevi hčerki Almi in v delavki-trpinkki Maretki, ki se žrtvuje za svoje tovarišice. V njih je čisti praktični krščanski altruizem, ki zlomi zahrbtnej sebični materializem in združi srca k boljši bodočnosti.

Roman je na svojo lastno škodo na nekaterih mestih preveč fragmentaričen. Diči ga lepa slovenščina in krepki Finžgarjev realizem. Kdor si želi lepe knjige — evo je!

Ante Kordin.

Boris Miran: **Strunam slovo!** Zbral Fr. S. Šegula. 1922. — Drobna zbirka je izraz pietete do 86 letnega Jos. Stritarja, ki je s tem zaključil svoj zadnji pot na Parnas. V njegovih pesmicah odseva še vedno staro svetobolje, pomešano nekoliko z navnim humorjem in očetovsko dobrosrčnostjo. Delce je spomin na pionirja v slovenskem pesništvu in bo zanimalo vse ljubitelje slovenske poezije.

A. K.

Almanah katoliškega dijaštva za leto 1922. Almanah je točna slika slovenskega katoliškega dijaškega pokreta. Mladostna podjetnost je njegov karakteristikon. Vsestransko iniciativen! Na polju poezije: tu se merijo talenti od Vodnika, ki je izdal že svojo debutno zbirko »Žalostne roke«, preko A. Tomazina, T. Debeljaka, J. Okorna, Fr. Vodnika, J. Pogačnika do B. Voduška, pesniki, ki mnogo obetajo. Prozo je napisal samo A. Čebokli. Znanstvo je zastopano v vseh panogah: v filozofiji, v literarni zgodovini, v arhitekturi, v sociologiji; kratek programni članek in dva informativna o dijaštvu. — Almanah je klic katoliškim akademikom k delu. Ni programatična knjiga, temveč poskus resnega dela za samoizobrazbo in dokument slovenskemu ljudstvu, da hoče

katoliško dijaštvo nositi bakljo prosvete svojemu narodu v vseh poklicih, za katere se izobražuje.

Knjiga je v zelo lični obliki; založilo jo je dijaštvo samo. Naprodaj je v vseh knjigar-nah.

A. K.

V oceno smo dobili:

Sophokles, Kralj Ojdipus, tragedija v petih dejanjih, prevedel Anton Sovrè. Cena brošurani knjigi Din 16, vezani Din 22. Založila Nova založba v Ljubljani.

Bernhard Kellermann: **Tunel.** Roman. Poslovenil Narte Velikonja. Ljubljana 1922. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena broš. Din 28, vez. Din 38.

Sadje v gospodinjstvu. Priredil M. Humek. S 13 barvanimi prilogami in 42 slikami. Druga izdaja. V Ljubljani 1922. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena Din 30.

Breskev in marelica. Pomnožen ponatisk iz »Slovenskega Sadjarja«. Priredil M. Humek. V Ljubljani 1922. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena Din 12.

Nové učne knjige za meščanske, srednje in višje razrede osnovnih šol so pravkar izšle v založbi Jugoslovanske knjigarne v Ljubljani za sledeče predmete:

Zgodovina za meščanske šole I. del. Stari in srednji vek. Spisal ravnatelj Josip Brinar, cena Din 18. Knjigo je odobrila pokrajinska uprava za Slovenijo, oddelek za prosveto in vere dne 1. decembra 1922, št. 4648.

II. del te knjige obsega **novi vek** in velja Din 18. Predodobrenje pokrajinske uprave je izšlo dne 17. julija 1922, št. 2755.

Zemljepis za srednje šole I. del. Spisal Milan Pajk, tretji natis priredil prof. Jožef Kržišnik. Cena 18 Din. Pokrajinska uprava je odobrila knjigo dne 1. decembra 1922, št. 4648.

Francoska vadnica II. letnik. Spisal dr. Fr. Sturm. Cena Din 36. Pokrajinska uprava je odobrila knjigo dne 22. nov. 1922, št. 4582.

Tarsicij, mučenik euharistije. Tragedija u tri čina. Zbirka pučkih predstava, svezak drugi. Split 1922. Naklada Hrvatske knjižure. Cena Din 8.

FRANCOSKI KOTIČEK. (Priobčuje P. V. B.)

Rébus.

Qu'est-ce que c'est:

$$\frac{P}{1} \text{ royal?}$$

Dites bien vite:

Un gendarme rit dans la gendarmerie. Et quand un gendarme rit dans la gendarmerie, tous les gendarmes rient dans la gendarmerie.

I. Industrija usnja.

,INDUS' d. d. preje C. POLLAK

tovarne usnja in usnjatih izdelkov
Kranj, Vrhnika, Ljubljana. Centralna pisarna:
Ljubljana, Sv. Petra cesta št. 68. Telefon 528.

II. Industrija usnjatih izdelkov.

Vozne karte za vse vlake Južne železnice kakor tudi za vse proge v Avstriji i. dr. **Vozne karte** za spanje v vagonih. Cie. int.-le des Wagons-lits et des grands express Européens.

Prodaja nekaj dni vnaprej.
Predprodaja voznih kart Ljubljana, Dunajska c. 31.

Brzojavke: Wagolits, Ljubljana. Telefon interurban 106. Vsa pojasnila, ki se tičejo potovanja in odhoda vlakov, brezplačno.

Papirna industrija in
knjigoveznica

A. Janežič

Ljubljana

Florijanska ulica 14

Izdelovanje šolskih zvezkov
in poslovnih knjig.

*Najcenejši in
najboljši kvas*

dobite pri

**Prvi jugoslovanski
tvornici drož**

*Marija Volk-Košmerl
Ljubljana.*

**Manufakturna
trgovina**

El. Peterka
pri Ažmanu

Ljubljana

priporoča

svojo veliko zalogo razno-
vrstnega češkega blaga
za gospode in dame
po najnižjih cenah.

Tovarna oljnatih barv,
lakov in firneža

Orient družba
z o. z.

Ljubljana, Miklošičeva c. 4

(nasproti Uniona) se priporoča v vsakem oziru kot priznana solidna tvrdka

„STORA“

d. z o. z.

St. Vid nad Ljubljano

Jugoslavija

Tvornica za vezene zastore, bonfams in pregrinjala - od preproste do najfinejše vrste v vseh slogih. - Zavese za kavarne, gledališke portijere, zastori za hotele. - Poseben oddelek za fine ročne čipke.

V novi tovarni je otvoren tudi oddelek za vezene čipke za cerkva ročn. in strojn. dela. etamine in tulje.

Knjigoveznica

Kat. tisk. društva
:: v Ljubljani ::

tovarniški obrat za
črtanje in izdelavo poslovnih knjig.

Izvršuje tudi vsakovrstna
knjigoveška dela
v večjih množinah v najkrajšem času.

Prodajalna

Katoliškega tiskovnega društva

(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

in sicer raznovrsten papir, zverke, notese,
razne zapisnike, kopirne knjige, šolske in
pisarniške mape, radirke, pisala, črnilo,
gumi, tlatnike, ravnila, trikote, sestila,
barve, čopiče, raznovrstne razglednice in
devocionalije.

Fr. P. Zajec, izprašani optik

Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipal-
cev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila
očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in cenol

I. KETTE

LJUBLJANA

ALEKSANDROVA CESTA 3

Klobuki, perilo, kravate, palice, dež-
niki, galoše, toaletne potrebščine itd.

Vsi predmeti za turi-
stiko in drug šport.

Najboljša in najsigurnejša
prilika za štedenje!

Ljudska posojilnica

v Ljubljani

Miklošičeva cesta 6

[tik za frančiškansko cerkvijo]

obrestuje

hranilne vloge in vloge na teko-
čem računu od 1. jan. 1923 po

5%

brez odbitka

rentnega in invalidnega davka.

LJUDSKA POSOJILNICA
V LJUBLJANI

je največja slovenska posojilnica
in je imela koncem decemb. 1922
nad 110 milijonov kron hra-
nilnih vlog in nad 1.100.000
kron rezervnih zakladov.

POSOJILA

se dovoljujejo na osebni kredit
(profi menici), na hipoteke in v
tekočem računu.